

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Mun kroppa ei ole kauppatavaraa

Alaikäisten vastikkeellinen seksi lastensuojelun ammattilaisten
näkökulmasta

Johanna Roti

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 4 / 2015

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Johanna Roti	Sivumäärä 55 ja 8 liitesivua
Työn nimi Mun kroppa ei ole kauppatavaraa. Alaikäisten vastikkeellinen seksi lastensuojelun ammattilaisten näkökulmasta	
Ohjaava(t) opettaja(t) Tarja Kuula	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Nuorten Exit / Tanja Auvinen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö on tilaustyö Nuorten Exitille, joka ennaltaehkäisee nuoriin kohdistuvaa seksuaalista kaltoinkohtelua ja vastikkeellisen seksin piiriin ajautumista. Työni on tilaajataholle, sekä ammattialalle ajankohtainen sillä alaikäisten vastikkeellisesta seksistä ei juuri ole tutkimustietoa Suomessa.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille alaikäisten vastikkeellisesta seksistä ja kehittää Nuorten Exitin toimintaa nostamalla esille ajankohtaisia kehittämistarpeita.</p> <p>Työni käsittelee alaikäisten vastikkeelliseen seksiin liittyviä erityispiirteitä, lakinäkökulmaa, ennaltaehkäisevää työtä ja ammatillista kohtaamista. Lisäksi se nostaa esille ammattilaisten koulutuksen tarpeen ja rikoslain tuntemuksen puutteen ja näihin Nuorten Exitin tulisi vastata kohdentamalla työmuotojaan sinne missä on eniten tarvetta.</p> <p>Opinnäytetyössäni kyselytutkimukseeni vastasi 17 Pääkaupunkiseudulla lastensuojelun nuorisokodeissa työskentelevää ammattilaista. Lisäksi haastattelen Väestöliiton asiantuntijaa, sekä kahta poliisia, jotka ovat työskennelleet seksuaalirikosten parissa. Opinnäytetyöni tavoitteena oli vastata nuorten parissa työskentelevien lastensuojelun ammattilaisten kohtaamiin vaikeisiin kysymyksiin ja erityisesti madaltaa kynnystä tehdä moniammatillista yhteistyötä eri toimijoiden välillä nuorten seksuaalisen kaltoinkohtelun ja vastikkeellisen seksin ennaltaehkäisemiseksi.</p> <p>Tiedon lisääminen madaltaa kynnystä keskustella nuorten kanssa seksuaaliseen kaltoinkohteluun liittyvistä asioista. Nuorten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on erityisen tärkeä rooli nuorten elämässä ja mahdollisuus ennaltaehkäistä ja havaita seksuaalista kaltoinkohtelua. Siksi on tärkeää, että he myös osaavat tunnistaa ja puuttua vastikkeellisen seksin ilmiöön. Vastikkeellisen seksin kohdalla nuoren kohtaaminen vaatii ammattilaiselta erityistä ammattitaitoa ja kykyä ymmärtää mistä ilmiössä on kyse.</p>	
Asiasanat seksuaalikasvatus, vastikkeellinen seksi, seksuaalinen kaltoinkohtelu, varhainen puuttuminen, puheeksi ottaminen, ammatillinen kohtaaminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Johanna Roti	Number of Pages 55 & 8
Title My body is not merchandise. Transactional sex of minors from the point of view of child protection professionals.	
Supervisor(s) Tarja Kuula	
Subscriber and/or Mentor Nuorten Exit / Tanja Auvinen	
<p>Abstract</p> <p>This thesis is a customised study for an organisation called 'Nuorten Exit' (the Exit of the Youth), which prevents youth targeted sexual misconduct and youngsters drifting into transactional sex. The topic of the thesis is current for the customer and to the field, as no extensive research has been made on transactional sex of minors in Finland.</p> <p>The aim of the present study is to provide information on transactional sex for professionals working with the youth and to develop the operation of Nuorten Exit by highlighting current areas of improvement. This study examines the special characteristics, legal point of view, preventive activities and the professional encounter of transactional sex. Additionally, it points out the need of training of professionals and the lack of information on the penal code, and on these matters Nuorten Exit should respond by targeting their methods to correspond the needs.</p> <p>In this study the data was collected via a questionnaire, which was completed by 17 professionals working in child protective youth homes in the capital area. In addition the data consists of interviews of an expert from the Family Federation of Finland and two police officers who have worked with sex offences. The aim of the study was to respond the difficult questions that professionals working with child protection encounter, and especially, to lower the threshold of multiprofessional co-operation between the different operators in order to prevent youth targeted sexual abuse and transactional sex from happening.</p> <p>Increase in information lowers the threshold of conversing the matters related to sexual misconduct with the youth. Specialists working with the youngsters have a very important role in the lives of the youth and they also have the opportunity to detect and prevent the sexual abuse. Thus, it is important that they can also recognise and intervene the phenomenon of transactional sex. In the case of transactional sex, the encounter with the youngster requires specific expertise and the ability to understand what the phenomenon is about.</p>	
Keywords sex education, transactional sex, sexual abuse, sexual misconduct, early intervention, broaching, professional encounter	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Opinnäytetyön tavoitteet	6
1.2 Tutkimusongelmat	7
1.3 Opinnäytetyön ajankohtaisuus	9
1.4 Nuorten Exit	9
2 VASTIKKEELLINEN SEKSI JA SEKSUAALINEN KALTOINKOHTELU	10
2.1 Vastikkeellinen seksi	12
2.2 Lakinäkökulma	12
2.3 Työntekijän ilmoitusvelvollisuus ja lastensuojelulaki	14
2.4 Erityispiirteitä	18
2.4.1 Lastensuojelu	19
2.4.2 Päihteet	19
2.4.3 Pojat	20
2.4.4 Internet	22
2.4.5. Seksuaalivähemmistöt	23
2.4.6 Vammaisuus	23
2.4.7. Maahanmuuttajat	24
2.4.8. Ihmiskauppa	24
3 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ	26
3.1 Seksuaalisuuden myönteisen kehittymisen tukeminen suojaa nuoria	27
3.2 Vastikkeellisen seksin kokemuksilta suojaavat tekijät	28
3.3 Turvataidot	29
4 NUOREN AMMATILLINEN KOHTAAMINEN	30
4.1 Miten puhua vastikkeellisesta seksistä nuorten kanssa	31
4.2 Huoli puheeksi- puheeksiotto menetelmänä	33
4.3 Mistä apua?	35
4.4 Työntekijän jaksaminen	36
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	38
5.1 Aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmät	39
5.2 Aineistonhankintamenetelmien luotettavuus ja työn eettisyys	42
5.3 Tutkittavat henkilöt	43
6 TUTKIMUSTULOKSET	44
6.1 Webropol- kyselyn tulokset	47
6.2 Haastattelutulokset	49
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	51
7.1 Kehitysehdotukset	55
7.2 Tiedon levittäminen ja oppaan valmistelu	55
LÄHTEET	56
LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tutkii lastensuojelun ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia alaikäisten nuorten vastikkeellisen seksin ilmiöstä. Vastikkeellisella seksillä tarkoitetaan seksuaalipalveluiden ostoa alaikäiseltä vastinetta vastaan, joka voi olla esimerkiksi rahaa, päihteitä tai yöpaikka. Haastattelen opinnäytetyössäni lastensuojelun ammattilaisia, jotka kohtaavat työssään vastikkeellisen seksin piiriin ajautuneita nuoria ja tavoitteenani on tuoda kentältä heidän ääni ja tarpeet kuuluville. Lisäksi haastattelen kahta poliisia, jotka ovat työskennelleet alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten parissa ja Väestöliiton asiantuntijaa, jolta sain arvokkaita neuvoja käytännön työhön.

Työni on tilaustyö Nuorten Exitille, joka tekee ennaltaehkäisevää työtä nuoriin kohdistuvaa seksuaalista kaltoinkohtelua ja vastikkeellisen seksin piiriin ajautumista vastaan. Tavoitteena on kehittää Nuorten Exitin toimintaa ja tuottaa uutta ja ajankohtaista tietoa aiheesta erityisesti nuorta kunnioittavan ammatillisen kohtaamiseen ja puheeksi ottamisen näkökulmasta.

Opinnäytetyö kokoaa tietoa nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille, sekä opiskelijoille ja se antaa välineitä kohdata vastikkeellisen seksin piiriin joutunut nuori.

Alaikäisten vastikkeellisen seksin teemasta ei juuri ole tutkimustietoa Suomessa, joten se asettaa työskentelylle aihepiirin parissa lisähaasteita, mutta on juuri siksi erityisen tarpeellista.

Käytännön työelämän kokemus ja ammattilaisilta saatu palaute ovat osoittaneet, ettei ammattilaisilla ole välttämättä valmiuksia kohdata vastikkeellisen seksin piiriin ajautuneita nuoria. Heillä ei ole aina keinoja ottaa puheeksi epäilyjä seksuaalisesta kaltoinkohtelusta ja vastikkeellisesta seksistä ja rikoslain tuntemus on puutteellista. Eri-tyisen huolestuttavaa on se, ettei ammattilaisten koulutuksissa huomioida vastikkeellisen seksin olemassa oloa. Kenties marginaali-ilmiöksi ajateltava vastikkeellinen seksi on kuitenkin läsnä yhä useamman nuoren arjessa, sillä niin kaduilla, kuin internetissä seksuaalipalvelusten ostorytykset ovat arkipäivää ja ammattilaisten on tiedostettava ilmiön olemassaolo.

Nuorten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on erityisen tärkeä rooli nuorten elämässä ja mahdollisuus ennaltaehkäistä ja havaita seksuaalista kaltoinkohtelua. Siksi

on erityisen tärkeää, että he myös osaavat tunnistaa ja puuttua havaitsemiinsa asioihin. Vastikkeellisen seksin kohdalla nuoren kohtaaminen vaatii ammattilaiselta erityistä ammattitaitoa ja kykyä ymmärtää mistä ilmiössä on kyse.

Varsinainen opinnäytetyöni aiheen rajaus kesti kauan, sillä omia mielenkiintoiselta vaikuttavia näkökulmia tutkia vastikkeellista seksiä oli useita. Oma työhistoriani päihdetyössä ja lastensuojelun parissa nuorisokodissa asetti erilaisia mielenkiinnon kohteita lähteä työstämään opinnäytetyötä, ja opinnäytetyön näkökulmaa pohdittiin pitkään. Päädyimme tilaajatahon kanssa yhteistuumin aiheeseen, joka yhdistää omat kiinnostuksen kohteeni vastikkeellisesta seksistä ottamalla huomioon päihdetyön, lastensuojelun ja ammattilaisten koulutuksen.

“Itsetunnon perustaa rakennetaan pienestä pitäen ja se on seksuaaliterveyden perusta. Aikuisen läsnäolo, huolenpito ja kiinnostus ovat avainasemassa. Kun nuori tuntee olevansa arvokas, tärkeä ja tarpeellinen, hän haluaa myös suojata itseään. Oikean tiedon ja hyvän itsetunnon avulla voidaan myös parhaiten ehkäistä erilaista riskikäyttäytymistä.”
(Väestöliitto 2015).

1.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Alaikäisten vastikkeellinen seksi on teema, josta on hajanaisesti tietoa. Aiheena se on arkaluonteinen ja vaikka se on rikoslaissa tuomittavaa, saatetaan asiaa peitellä ja vähätellä ammattilaistenkin parissa. Opinnäytetyön tärkein tavoite on lisätä tietoa ammattilaisille vastikkeellisen seksin ilmiössä. Sen tarkoitus on tuoda käytännön työhön erilaisia välineitä kohdata vastikkeellisen seksin ilmiö syylistämättä nuorta.

Opinnäytetyön tavoitteena on tarjota laaja-alaisesti tietoa ja kannustaa ammattilaisia ennaltaehkäisemään seksuaalista kaltoinkohtelua luomalla nuorten kanssa avoin ja kunnioittava keskusteluyhteys. Se tarjoaa välineitä kohdata vastikkeellisen seksin piiriin ajautunut nuori. Opinnäytetyössä on huomioitu myös ennaltaehkäisevän työn merkitys ja lastensuojelulain huomioiminen työskentelyssä nuorten parissa.

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää Nuorten Exitin työtä tuottamalla heille uutta tietoa ja tarjota kehittämisideoita heidän työhön.

Sen tärkein tehtävä on kuitenkin tuottaa tietoa ammattilaisille, joka madaltaa kynnystä keskustella nuorten kanssa seksuaaliseen kaltoinkohteluun liittyvistä asioista. Vastikkeellisesta seksistä saa ja pitää keskustella. Aiheen ei pitäisi olla ammattilaiselle

tabu, sillä se nostaa nuoren kynnystä ottaa asia puheeksi, jos jotain on sattunut. Neutraali keskustelu aiheesta on avain ennaltaehkäisyssä ja se helpottaa nuorta palaamaan aiheeseen myöhemmin, jos siihen on tarvetta.

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa Nuorten Exitille tietoa kahdesta näkökulmasta. Opinnäytetyö kokoaa yhteen ajankohtaista tietoa, jota voidaan hyödyntää Nuorten Exitin toiminnassa ja ammattilaisille suunnatussa oppaassa. Lisäksi se tarjoaa kehittämisideoita ja tuo esille ammattilaisten tarpeet kohdennetulle työlle, jota Nuorten Exit voi hyödyntää kehittäessään toimintamalleja ammattilaisten tarpeita vastaaviksi. Opinnäytetyö tuo esille lastensuojelun ammattilaisten äänen vastikkeellisen seksin teemasta. Se tarjoaa Nuorten Exitille mahdollisuuden kohdentaa työtään sinne missä sille on eniten tarvetta. Ammattilaisilta saatu palaute antaa ideoita tiedon levittämiseen oikeisiin kohteisiin ja uudet ideat työmuodoille auttavat ammattilaisia verkostoitumaan paremmin toteuttaakseen moniammatillista yhteistyötä nuorten seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi. Tavoitteena on myös tiedon levittäminen ammattilaisille antamalla käytännön toimintamalleja ja näin ollen madaltaa kynnystä keskustella nuorten kanssa seksuaaliseen kaltoinkohteluun liittyvistä teemoista. Yksi mainittava tavoite on myös käsitellä aihetta nuoren arvokkuutta ja ainutlaatuisuutta korostaen ja antaa ammattilaisille välineitä vahvistaa nuoren itsetuntoa ja ennaltaehkäistä täten seksuaalista kaltoin kohtelua.

1.2 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmien asettamisella tarkoitetaan tiettyjä näkökulmia ja lähestymistapoja tuottaa tietoa valitusta aiheesta. Tutkimusongelman selkeä rajaaminen on tarkoituksenmukaista myös aikataulusyistä. Tutkimusongelmasta käytetään myös nimityksiä tutkimuskysymys ja tutkimustehtävä. (Hirsjärvi, Sirkka 2008, 116-117).

Opinnäytetyölleni asettamat tutkimusongelmat:

Millaisia kokemuksia ja havaintoja lastensuojelussa nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisilla on alaikäisten vastikkeellisesta seksistä?

Onko vastikkeellisen seksin ilmiö tuttu lastensuojelussa työskenteleville ammattilaisille?

Onko sosiaali- ja terveysalan ja nuorisotyön ammattilaisilla valmiuksia kohdata vastikkeellisen seksin ilmiö?

Mitä haasteita vastikkeellisen seksin teema luo käytännön työhön ja miten erityisasiantuntijat voivat vastata näihin nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten kohtaamiin haasteisiin?

Minkälaisia kehittämistarpeita nousee esille ammattilaisille suunnatussa kyselytutkimuksessa ja miten Nuorten Exit voi vastata näihin esille nouseviin tarpeisiin?

1.3 Opinnäytetyön ajankohtaisuus

Uusin julkaistu kouluterveyskysely osoitti, että vastikkeellisen seksin olemassaolo on ajankohtainen asia. Pääkaupunkiseudulla ammattioppilaitoksissa opiskelevista nuorista tytöistä 14 % ja 8 % pojista ilmoitti, että heille on joskus tai toistuvasti tarjottu rahaa, tavaraa tai päihteitä vastineeksi seksistä. Peruskoululaisista pojista 4% ja tytöistä 7% , sekä lukiolaisista pojista 2% ja tytöistä 7% vastasi myönteisesti samaan kysymykseen. (Kouluterveyskysely 2013).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden lisääntymisohjelmassa vuosille 2014-2020 tavoitteeksi on asetettu seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan ja kaltoinkohtelun parempi tunnistaminen, sekä tiedon lisääminen niiden yleisyydestä ja ilmenemismuodoista. Tavoitteeksi on lisäksi asetettu uuden tiedon tuottaminen korkeakouluissa ja seksuaalista loukkaavan väkivallan huomiointi kyselytutkimuksissa erityisryhmät huomioiden. Opinnäytetyöni vastaa näihin ajankohtaisiin tavoitteisiin. (Edistä, ehkäise, vaikuta 2014, 163).

Kyselytutkimukseni tehtiin nuorisokodeissa, jotka tarjoavat sijaishuoltoa huostaan otetuille 13 -18-vuotiaille nuorille. Nuorisokoti pyrkii olemaan kodinomainen paikka, jossa arki on turvallista ja kuntouttavaa. Nuorisokodeissa työskentelee henkilöitä eri tutkintonimikkeillä, kuten yhteisöpedagogi, sosionomi, sairaanhoitaja ja lähihoitaja.

Kelpoisuusvaatimukset voivat vaihdella työnantajatahon mukaan. Oman työkokemukseni mukaan lähes jokaisella nuorisokodissa työskentelevällä työntekijällä on havaintoja nuorten harjoittamasta vastikkeellisesta seksistä. Tätä kokemusta vahvistaa myös Nuorten Exitin käytännön työssä lastensuojelun ammattilaisilta saatu tieto. Viitteitä lastensuojelun asiakkuuden ja vastikkeellisen seksin harjoittamisen yhteydestä on esitetty esimerkiksi Anna Vuorelaisen pro gradu- tutkielmassa Tavisnuoria vai laitoslapsia? Teini-ikäiset ja vastikkeellinen seksi pääkaupunkiseudulla, sekä Lastensuojelun Keskusliiton vuosien 2011 – 2012 välisenä aikana teettämässä Hatkassa- selvityksessä, johon vastasi 81 eri puolella Suomea sijaitsevaa lastensuojelun sijaishuoltoa 12 -18-vuotiaille nuorille tarjoavaa lastensuojelulaitosta. (Vuorelainen, Anna 2013 & Lastensuojelun Keskusliitto 2013).

1.4 Nuorten Exit

Työni tilaajana toimii Nuorten Exit, jota koordinoi Exit - Pois prostituutiosta ry. Exit- Pois prostituutiosta on vuonna 2008 perustettu yhdistys, jonka tarkoitus on edistää prostituutiossa toimivien henkilöiden irrottautumista prostituutiosta. Yhdistys osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun prostituutiosta ja kaupallisesta seksistä. Tällä hetkellä pääsääntöinen kohderyhmä ovat alaikäiset ja nuoret aikuiset.

Nuorten Exit (ent. Exit-hanke) perustettiin vuonna 2010 kolmivuotisella hankerahoituksella ja sen toiminta vakinaistettiin vuonna 2014. Nuorten Exitin tavoitteena on ennaltaehkäistä nuoriin kohdistuvaa seksuaalista kaltoinkohtelua ja erityisesti vastikkeellisen seksin piiriin ajautumista.

Nuorten Exit tarjoaa matalan kynnyksen neuvontaa ja tukea 13-29-vuotiaille nuorille seksuaalisen kaltoinkohtelun ja vastikkeellisen seksin kokemuksissa. Nuorten Exitillä on toimisto Helsingin keskustassa. Toiminnanjohtajan lisäksi Nuorten Exitillä on kaksi työntekijää, järjestötyöntekijä ja vapaaehtoistyön koordinaattori.

Nuorten Exit tarjoaa matalan kynnyksen neuvontaa ja tukea seksuaaliseen kaltoinkohteluun liittyvissä tilanteissa. Palvelut ovat tarkoitettu 13-29-vuotiaille nuorille ja heidän läheisilleen. Nuorten Exitin työntekijöitä voi tavata paikanpäällä, tai heidän kanssaan voi keskustella anonyymisti chatissa, joka on keskustelupaikka internetissä, jossa voi tavata työntekijää kahdenkeskeisessä keskusteluikkunassa.

Ennaltaehkäisevää työtä nuorten parissa tehdään erilaisten työmuotojen avulla. Työntekijät vierailevat kouluilla, tapahtumissa ja nuorisotaloilla. Etsivää työtä tehdään internetissä ja jalkautumalla julkisiin tiloihin, kuten ostoskeskuksiin. Etsivällä työllä ei kuitenkaan tarkoiteta nuorisolain velvoittamaa etsivää työtä, vaan sen tarkoituksena on jalkauttaa työntekijä nuorten pariin ja tehdä havainnointia ja kohdata nuoria seksuaalisen kaltoinkohtelun teemoissa keskustellen. Nuorten Exit kouluttaa vapaaehtoisia työntekijöitä toimimaan nuorten parissa. Vapaaehtoisina työntekijöinä toimivat esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijat, täysi-ikäiset henkilöt, joiden rikostusta selvitetään lasten ja nuorten parissa työskentelyä varten lain velvoittamalla tavalla. Työntekijät tekevät yhteistyötä eri nuorten kanssa työskentelevien tahojen kanssa, joita ovat esimerkiksi muut nuorten parissa työtä tekevät järjestötoimijat. Nuorten Exit tekee yhteistyötä myös internetissä toimivien nuorten palveluita tarjoavien tahojen kanssa, tästä esimerkkinä Demi-lehti. Nuorten Exitin työntekijät ovat aktiivisia myös erilaisissa verkostoissa, jossa toimitaan nuorten hyväksi esimerkiksi Lapset ja nuoret keskustassa - verkosto, joka kokoaa yhteen Helsingin keskustan alueella toimivia nuorisotalon toimijoita. Tämän lisäksi yksi tärkeä työmuoto on kouluttaa nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia, joita ovat esimerkiksi lastensuojelun työntekijät. Raha-automaattiyhdistys palkitsi Exit-hankkeen vaikuttavasta järjestötyöstä vuonna 2013 Vaikuttavaa! -palkinnolla. (Nuorten Exit, 2014).

2 VASTIKKEELLINEN SEKSI JA SEKSUAALINEN KALTOINKOHTELU

Tässä luvussa käsittelen seksuaalista kaltoinkohtelua, vastikkeellista seksiä ja siihen liittyvää lainsäädäntöä.

Seksuaalisuutta loukkaavasta väkivallasta käytetään ammattikielessä useita eri termejä ja opinnäytetyössäni käytän termiä seksuaalinen kaltoinkohtelu, jolla tarkoitetaan kaikkea seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa toimintaa.

Seksuaalista kaltoinkohtelua voi olla esimerkiksi häirintä, ikä- ja kehitystasolle sopimattomat puheet tai kommentit, ahdistavat seksiin viittaavat ehdotukset, seksuaalisuuden haukkuminen, koskeminen ilman lupaa, painostaminen, houkuttelu tai pakot-

taminen johonkin seksuaaliseen tekoon tai raiskaus. Korvauksen tarjoaminen nuorelle vastineeksi seksuaalisesta teosta on seksuaalista kaltoinkohtelua.

On huomioitava, etteivät seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukset välttämättä täytä rikoksen merkkejä, mutta on syytä tiedostaa, että kaltoinkohtelun kokemus on subjektiivinen kokemus, eikä kenenkään kokemusta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisesta tule väheksyä. (Hyvärinen, Salla 2009, 29-30).

Seksuaalinen kaltoinkohtelu voi tapahtua myös ei fyysisessä ympäristössä, kuten internetissä tai puhelimessa. Tekijä voi olla tuttu tai tuntematon ja edustaa kumpaa tahansa sukupuolta. (Edistä, ehkäise, vaikuta 2014, 152).

Väestöliiton asiantuntijan mukaan alaikäisten vastikkeellisen seksin yleisyyttä on vaikea arvioida, sillä seksuaalinen väkivalta aiheuttaa uhrille voimakasta häpeää, joka nostaa kynnystä ilmoittaa asiasta poliisille. Nuorten kohdalla on lisäksi tiedostettava, ettei nuori välttämättä ymmärrä olevansa uhri. Seksuaalisuutta loukkaava väkivalta voi lisäksi olla niin hämmentävä ja pelottava kokemus, ettei nuori yksinkertaisesti löydä sanoja kuvailemaan tekoa. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

2.1 Vastikkeellinen seksi

Ne tulevat kyselemään, haluaako jotain päihteitä tai tavaraa seksiä vastaan. Kyselijät ovat 20–30-vuotiaita, vanhimmat viisikymppisiä. Jotkut ovat myös selvin päin. Jos tiukasti kieltäytyy, niin eivät ne uudestaan tule. (Tyttö 14, Helsinki)

Vastikkeellisesta seksistä puhutaan, kun seksuaalisesta teosta tarjotaan vastine, joka voi olla rahaa, tavaroita, päihteitä, yöpaikka tai vaikka lupaus työpaikasta. Seksin ostaminen tai sen yritys alaikäiseltä on rikoslaissa tuomittava teko. On tärkeää huomioda, että vastikkeellisella seksillä on erilaisia ilmenemismuotoja ja ettei se vaadi välttämättä fyysistä kontaktia, vaan voi tapahtua esimerkiksi internetin välityksellä web-kameran tai kännykällä lähetetyn kuvamateriaalin myötä. (Brusila, Pirkko 2009, 30).

Erityisesti huomiota on kiinnitettävä siihen, että vaikka nuori olisi itse ollut aloitteellinen esimerkiksi seksuaalipalveluiden myymiseen, niin vastuu on aina aikuisella hyväksikäyttäjällä. Nuori myös saattaa kokea itse olevansa hyväksikäyttäjä ja hyväksi-

käytön todellinen luonne ymmärretään vasta myöhemmin aikuisiällä. (Hyvärinen, Salla 2009, 29-30).

PRO- tukipisteen vuonna 2000 teettämän asiakaskartoituksen mukaan 25% vastan-
neista oli aloittanut prostituution harjoittamisen alaikäisenä. Haastattelut tehtiin vuo-
sina 1999 - 2000 ja vastaajia oli 40. (PRO- tukipiste 2000).

Suomessa on alaikäisiä ”prostituutiota” harjoittavia henkilöitä, mutta koska seksuaali-
palveluiden ostaminen on laissa kiellettyä, ei voida puhua prostituutiosta, sillä ala-
ikäisestä puhuttaessa kyseessä on rikos. Lisäksi on yleistä, että ulkomailta Suo-
meen tulleet prostituoidut ovat aloittaneet kotimaassaan seksin myynnin alaikäisenä.
Prostituutioturismia harjoittavaa Suomen kansalaista voidaan syyttää suomalaisessa
tuomioistuimessa ulkomailta tapahtuneesta seksuaalipalveluiden ostamisesta ala-
ikäiseltä. (Kontula, Anna 2005, 23).

2.2 Lakinäkökulma

Erilaiset lait suojaavat lapsia ja nuoria. Suomen lain mukaan jokaisella on oikeus
henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Rikoslaki turvaa seksuaalisen
itsensä määräämisoikeuden toteutumisen ja suojelee lapsia seksuaalirikoksilta. (Rikoslaki
20.luku). Suojaikäraja suojaa alle 16-vuotiaita aikuisten heihin kohdistamilta seksuaa-
lisilta teoilta. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta nuorten keskinäisiä suhteita, joissa osa-
puolten iässä ja henkisessä sekä ruumiillisessa kypsytydessä ei ole isoa eroa. Korke-
ampi suojikäraja 18- vuotta suojelee nuorta seksuaalisilta teoilta perheen sisällä tai
luottamuksellisessa suhteessa olevalta henkilöltä, joita ovat esimerkiksi opettaja, har-
rastustoiminnan ohjaaja tai laitoksen työntekijä. Korkeampi suojikäraja koskee myös
seksin ostoa alle 18 -vuotiaalta.

Suomen rikoslain mukaan tuomittavia seksuaalirikoksia ovat raiskaus, törkeä raiska-
us, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen
ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksi-
käyttö, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen
ostaminen nuorelta, lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin, sukupuoi-
lisuudesta loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen sekä paritus ja tör-
keä paritus. (Rikoslaki 20 luku (24.7.1998/563). Rikoslain 25.luvun ihmiskauppaa kä-

sittelevä 3§ suojelee lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä ihmiskaupan uhreina. Lisäksi Rikoslain 17.luvussa tuomitaan mm. lasta loukkaavan kuvamateriaalin hallussapito ja esitys.

Seksin ostaminen alaikäiseltä tai sen yritys ovat Suomen Rikoslain mukaan rangaistavia tekoja. Alaikäistä seksin myyjää ei rangaista, vaan vastuu on aikuisella seksuaalipalvelujen ostajalla. On kuitenkin huomioitavaa, että seksuaalipalveluiden ostaja voi olla myös toinen nuori. (Rikoslain 20.luku 8a§ seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta). Täysi-ikäisen harjoittama prostituutio on Suomessa laillista, lukuun ottamatta seksin ostoa ihmiskaupan tai parituksen uhreilta. Nämä seksuaalisen hyväksikäytön muodot kiellettiin Rikoslaisissa vuonna 2007. Lisäksi seksuaalipalveluiden ostaminen ja myynti julkisella paikalla säädettiin tuomittavaksi järjestyslaissa vuonna 2006. Lakien tarkoituksena on pyrkiä ehkäisemään ihmiskauppaa ja paritusta. Vuonna 2013 Suomessa paljastui 140 tapausta, jossa oli kyse ihmiskaupasta tai parituksesta.

Poliisin tietoon tulleita seksuaalipalveluiden ostamisia nuorelta tai sen yrityksiä tuli vuosina 2006 - 2011 yhteensä 534 rikosta. Vuonna 2013 poliisin tietoon tuli 48 rikosta ja 2012 155 tapausta. Määrän vaihtelu johtuu esimerkiksi siitä, että eräinä vuosina poliisi on paljastanut internetin kautta toimineita laajoja hyväksikäyttösarjoja, jossa yhdellä tekijällä on ollut useita alaikäisiä uhreja. Lapsen houkuttelusta seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming) tuli poliisin tietoon 111 tapausta vuonna 2013 ja 57 tapausta vuonna 2013. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö tulee entistä useammin poliisin tietoon. Ilmoitusten lisääntyminen selittyy esimerkiksi viranomaisseurannan tehostumisesta ja ilmoitusvelvollisuudesta poliisille. (Lappi-Seppälä, Tapio & Niemi, Hannu 2014, 107-109).

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen nuorisorikollisuuskysely teetettiin yhdeksännen luokan oppilailla vuonna 2012. Kyselyyn vastasi 4855 15- 16-vuotiasta nuorta. Heistä 9% oli kokenut viimeisen vuoden aikana seksuaalista häirintää aikuisen tai itseään vähintään viisi vuotta vanhemman taholta. Tytöistä häirintää oli kokenut 14% ja pojis-

ta 3%. Tekijä oli suostutellut nuorta seksuaalisiin tekoihin 41% tapauksista, joista 13% oli mukana uhkailua tai painostamista. 10 prosentissa seksuaalisessa häirinnässä käytettiin fyysistä väkivaltaa. Kuudessa prosentissa oli kyse vastikkeellisesta seksistä. (Salmi, Venla 2012, 23-24).

Taulukko 1. Poliisiin tietoon tulleet seksuaalirikokset vuosina 2004-2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6-7)	846	946	1043	1025	1321	1068	1102	1682	1567	1657
Muut seksuaalirikokset (RL 20:4-5, 8-9)	324	380	1072	562	670	477	497	531	935	678

(Rikollisuustilanne 2013).

2.3 Työntekijän ilmoitusvelvollisuus ja lastensuojelulaki

Lastensuojelulaki velvoittaa tekemään lastensuojeluilmoituksen ja rikosilmoituksen, mikäli työntekijä saa tietää tai epäilee nuoren olevan vastikkeellisen seksin piirissä. Salassapitovelvollisuus ei estä tekemästä ilmoitusta. Työntekijän velvollisuus on tehdä rikosilmoitus ja lastensuojeluilmoitus, mikäli hän saa tietoonsa lapseen tai nuoreen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta. Työntekijä on ilmoitusvelvollinen, vaikka lapsi tai nuori kieltäisi tekemästä ilmoitusta. (Lastensuojelun käsikirja 2015).

Väestöliiton asiantuntijan mukaan esimiehen on sitouduttava työntekijän velvoitteisiin ja on tärkeää miettiä yhdessä työryhmässä miten tilanteissa toimitaan. Epävarmoissa asiakastilanteissa työntekijä voi konsultoida poliisia kertomatta asiakkaan nimeä ja kysyä neuvoa. Poliisin tavoitteena on auttaa ja löytää yhteisiä keinoja tilanteessa toimimiseen. Nuori voi loukkaantua kun asiaa viedään eteenpäin. Riski on otettava, että nuori voi hävitä avun piiristä ja keskusteluyhteys katkeaa, mutta tarkoituksena on auttaa nuorta ja saattaa vastuuseen rikoksen tekijät. Nuorelle on kerrottava rauhallisesti ja selkeästi miksi rikosilmoitus tehdään ja mitä asia käytännössä tarkoittaa ja mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Erityisen tärkeää on huomioida ja sanoa ääneen, ettei nuori joudu syytteeseen, vaikka hän olisi ollut aloitteellinen tai hän olisi

ollut humalassa. Nuori saattaa kieltää kertomasta asiasta kenellekään ja siksi on tärkeää kertoa rauhassa miksi näin toimitaan ja kysyä nuorelta mikä häntä asiassa mietityttää ja pelottaa. On myös hyvä pohtia yhdessä nuoren kanssa miten hänen vanhemmilleen ilmoitetaan asiasta. Nuorta ei saa jättää yksin tilanteessa, sillä nuori saattaa pelätä mahdollisia seuraamuksia. (Väestöliiton asiantuntija 2015). On myös tärkeää kertoa, ettei nuori ole syyllinen tapahtuneeseen.

Lastensuojelulaki 5 luku 25 § (12.2.2010/88)

Tässä suora lakilainaus lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuudesta.

Ilmoitusvelvollisuus koskee sosiaali- ja terveydenhuollon ja lasten päivähoidon; opetustoimen; nuorisotoimen; poliisitoimen; Rikosseuraamuslaitoksen; palo- ja pelastustoimen; sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan; opetuksen tai koulutuksen järjestäjän; seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan; kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitetun vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen; hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön; koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön; Tullin; rajavartiolaitoksen; taikka ulosottoviranomaisen palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:

1) rikoslain ([39/1889](#)) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko; tai

2) sellainen [rikoslain 21 luvussa](#) henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuus laajeni koskemaan 1.4.2015 alkaen myös tullia, ulosottoviranomaista ja rajavartiolaitosta.

Ilmoitusvelvollisuus laajeni samalla koskemaan tekemään ilmoituksen seksuaalirikosepäilyjen lisäksi myös mikäli epäilee lapsen joutuneen henkeen tai terveyteen kohdistuneen rikoksen uhriksi, joiden enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. (Lastensuojelulaki 5.luku 25§).

Esimieheltä ei tarvitse kysyä lupaa lastensuojeluilmoituksen tai rikosilmoituksen tekemiseen, koska velvollisuus on laissa säädetty, eikä se ole harkinnanvaraista. Ilmoitusvelvollisuuden kynnys on näin ollen matala. Muun muassa rikoslain esitöissä on aikanaan todettu, että "syytä epäillä" -kynnyksellä tarkoitetaan kynnystä, jolloin asioita huolellisesti harkitseva ihminen objektiivisesti havaittavien seikkojen perusteella epäilee rikoksen tapahtuneen. Mitä nopeammin epäilystä ilmoittaa poliisille, sen paremmat lähtökohdat mahdollisen esitutkinnan suorittamiselle on. Turhaa viivettä tulee aina välttää. Seksuaalirikosta epäiltäessä ei voi ilmoitusvelvollisuutta voi vastuuttaa sosiaalityöntekijälle. (Tuominen, Mia 2015).

Rikosprosessin eteneminen vastikkeellisen seksin epäilyssä

Vaatii suurta rohkeutta ja luottamusta nuorelta kertoa seksuaalirikoksen tapahtumisesta. Nuorta tulee tukea rikosprosessin eri vaiheissa ja kertoa selkeästi ja rauhallisesti miten asia etenee. Ammattilaisen on kiinnitettävä erityistä huomiota nuoren tukemiseen ja olla läsnä oleva ja tukea tarjoava aikuinen. (Kallio, Maaret 2009, 104).

Seuraavaksi poliisi kertoo miten rikosprosessi lähtee käyntiin.

Kun poliisille tehdään ilmoitus epäilystä rikoksesta, poliisi ensin harkitsee käytettävissä olevien tietojen ja seikkojen valossa, onko asiassa syytä epäillä rikosta. Jos harkinnan jälkeen todetaan, että asiassa on syytä epäillä rikosta, poliisi aloittaa esitutkinnan. Esitutkintaan kuuluu monia toimenpiteitä: esimerkiksi kuulusteluja, pakkokeinoja, selvitysten ja lausuntojen pyytämistä. Se, missä järjestyksessä ja mitä toi-

menpiteitä kussakin jutussa käytetään, riippuu täysin jutusta. Yleensä esitutkinnassa pyritään kuulemaan asianomistaja mahdollisimman pian, mutta joskus voidaan harkita muiden toimenpiteiden tekemistä ennen tätä. En siis voi antaa yksiselitteistä vastausta siitä, miten aina edetään, mutta todettakoon, että asiaa lähdetään selvittämään em. toimenpiteillä ja tutkinnanjohtaja päättää, mitä toimenpiteitä kussakin jutussa tehdään. (Tuominen, Mia 2015).

Haluan rohkaista viranomaisia ja muita toimijoita olemaan epäselvissä tilanteissa yhteydessä oman paikkakunnan poliisiin. Poliisin kanssa voi aina keskustella ja konsultoida ja on etenkin lapsen edun mukaista, että asiat selvitetään huolellisesti. Lapselle / nuorelle on yhtä vaarallista, jos rikosepäily onkin totta, eikä siihen puututa kuin toisaalta, jos rikosepäily onkin turha ja siitä jää epäselvyys esimerkiksi lapsen kanssa työskenteleville viranomaisille. Kyse on lapsen, mutta myös rikoksesta epäillyn oikeusturvasta. Viranomaisten ja muiden toimijoiden pitää aina muistaa, että kaikkea toimintaa pitäisi ohjata lapsen etu ja toimia sen mukaan. Ja mitä monipuolisemmin asioita yhdessä harkitaan, sen parempia päätöksiä pystytään tekemään. (Tuominen, Mia 2015).

Esimerkitapaus

Lastensuojelulaitoksessa työskentelevien ammattilaisten tiedossa on, että kolme laitoksen nuorta, iältään 14 -17-vuotiaita yöpyvät luvattomien yö poissaolojen aikana 25-vuotiaan miehen luona, joka tarjoaa heille alkoholia ja muita päihteitä. On vahva epäily, että mies hyväksikäyttää päihtyneitä nuoria. Nuorten mielestä henkilö on yhden nuorista poikaystävä.

Onko tapahtunut rikos? Miten ammattilaisten tulisi tilanteessa toimia? Entä jos miehen henkilöllisyys ei ole tiedossa?

Haastattelemani poliisin mukaan tilanteessa herää epäily, että nuoriin kohdistuu seksuaalirikos. Tosin epäselväksi jää, minkä perusteella epäillään miehen hyväksikäyttävän (ovatko nuoret kertoneet tästä, onko joku nähnyt vai mihin tämä perustuu?). Tällaisessa tilanteessa ammattilaisen tulisi ottaa yhteyttä poliisiin, jonka kanssa käydään käytettävissä olevat tiedot läpi ja niiden perusteella poliisi arvioi, onko asiassa syytä aloittaa esitutkinta. Jos esitutkinta aloitetaan, asian käsittely jatkuu poliisissa esimerkiksi kuulustelemalla asianosaisia (nuoria, epäiltyä tekijää). Jos epäillyn nimi / henkilöllisyys ei ole ilmoituksentekohetkellä tiedossa, poliisi pyrkii sitä selvittämään käytettävissä olevilla keinoilla. Se ei siis estä asiasta ilmoittamista poliisille.

Poliisi myös ohjeistaa tällaisessa tilanteessa muita viranomaisia, miten nuoren / nuorten kanssa kannattaa jatkaa omassa työskentelyssä. (Tuominen, Mia 2015).

2.4 Erityispiirteitä

Ammattilaisten on hyvä tiedostaa vastikkeelliseen seksiin liittyviä erityispiirteitä.

Nuoruusikä jo itsessään on suuri altistava tekijä vastikkeellisen seksin kokemuksille, sillä nuoren kyky arvioida riskejä ei ole vielä kehittynyt ja nuorella on kova tarve itsenäistyä. Myös aiemmat traumaattiset kokemukset nuoren elämässä voivat altistaa vaaroille alttiiksi. (Brusila, Pirkko & Sandberg Tarja 2009, 30-31).

Anna Vuorelainen tutki vastikkeellista seksiä pääkaupunkiseudulla mm. haastatteleamalla kahtatoista nuoriso -, sosiaali- ja terveysalan ammattilaista vuonna 2012. Keskeisin tutkimustulos oli nuoren rajojen puuttumisen yhteys vastikkeellisen seksin kokemuksille. Myös tietynlaisen statuksen hakeminen oli tärkeämmässä osassa kuin paine hankkia kulutuskulttuurimme ihannoimia merkkituotteita ja tavaroita. Vastikkeellisen seksin avulla nuori pyrkii kompensoimaan huonoa itsetuntoa hakemalla hyväksyntää ja huomiota. Se voi olla myös olla pääsyvaatimus tiettyihin sosiaalisiin ryhmiin. (Vuorelainen, Anna 2012).

Nuori saattaa olla myös epätasa-arvoisessa seurustelusuhteessa huomattavasti vanhemman henkilön kanssa. ”Sugar daddy” – ilmiöksi kutsutaan sitä, kun nuori on vastikkeellisessa seksisuhteessa huomattavasti vanhemman henkilön kanssa, joka tarjoaa nuorelle vastineeksi seksuaalipalveluista esimerkiksi lahjoja, ravintolaillallisia ja rahaa. (Abelsson, Jonna & Hulusjö, Anna 2008, 84).

2.4.1 Lastensuojelu

Väestöliiton asiantuntijan mukaan lastensuojelulaitoksissa asuvien nuorien tiedetään olevan riskiryhmässä vastikkeellisen seksin kokemuksille. Pelkästään lastensuojelulaitokseen sijoittamista ei kuitenkaan voida pitää yksittäisenä tekijänä, vaan sen taustalla on usein monia vaikuttavia tekijöitä, kuten turvattomuutta, rajojen puutetta ja hylätyksi tulemisen tunteita. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Vuorelaisen tutkimus ja haastateltavat löysivät yhteyden myös tietynlaisen huono-osaisuuden ja laitoshoidon, sekä vastikkeellisen seksin harjoittamiselle. Ei voida sanoa onko vastikkeellisen seksin harjoittaminen laitossijoituksen syy vai seurausta siitä. Vastikkeellisen seksin harjoittamisen taustalla on usein seksuaalisen kaltoin kohtelun kokemuksia ja laitoksessa asuminen saattaa edesauttaa leimaantumista normien vastaiselle toiminnalle. (Vuorelainen, Anna 2012).

Lastensuojelun keskusliiton vuonna 2013 teettämässä Hatkassa- selvityksessä 80 Suomalaista lastensuojelulaitosta vastasi kyselyyn ja oli sitä mieltä, että lapsi tai nuori on luvattomien yö poissaolojen aikana riskissä käyttää päihteitä, tehdä rikoksia tai joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi. Lisäksi 35 % vastanneista laitoksista oli sitä mieltä, että lapsi tai nuori on vaihtanut seksiä esimerkiksi rahaan tai päihteisiin luvattomien yö poissaolojen aikana sijoituspaikasta. (Lastensuojelun keskusliitto 2013).

2.4.2 Päihteet

Eräs riskitekijä vastikkeellisen seksin kokemuksille on päihteiden käyttäminen. Nuori saattaa rahoittaa omaa tai kumppanin päihteidenkäyttöä vastikkeellisella seksillä. Päihtymystila voi heikentää harkintakykyä, madaltaa kynnystä vastikkeellisen seksin kokemuksille ja poistaa estoja omien rajojen kadotessa. Jollekin päihteiden käyttäminen voi olla myös tapa turruttaa ikäviä tunteita ja noidankehä on valmis.

Päihtyneenä saattaa myös olla helpompi olla vastikkeellisessa suhteessa. Nuori saattaa kokea hallitsevansa tilannetta, mutta vastikkeellisen seksin kokemuksilla voi olla kauaskantoisia seurauksia. On myös tiedostettava, ettei nuoren mahdollinen päihdeongelma poista rikoksen tapahtumista, sillä aikuinen tekijä on aina vastuussa. (Susineva, Anni 2014.)

2.4.3 Pojat

Usein virheellisesti ajatellaan vain tyttöjen olevan riskissä vastikkeellisen seksin kokemuksille, kuitenkin useat tutkimukset osoittavat vastikkeellisen seksin olevan yleisempää pojilla, kuin tytöillä. Esimerkiksi naapurimaassamme Ruotsissa vuonna 2009 tehdyn tutkimuksen mukaan 1,7 prosenttia pojista oli myynyt seksiä, kuin luku tytöillä oli 1,2%. (Ungdomsstyrelsen 2009, 72).

55-vuotiaan miehen epäillään käyttäneen seksuaalisesti hyväkseen noin kolmeakymmentä poikaa. Tapahtumissa on ollut mukana muun muassa kyytipalveluita sekä alkoholin ja vähän muidenkin aineiden välittämistä.
rikoskomisario Kimmo Hyvärinen Helsingin Sanomat 22.4.2015

Suomessa on lisäksi paljastunut lähivuosina tapauksia, jossa aikuinen mies on tuomittu jopa useiden kymmenien alaikäisten poikien hyväksikäytöstä ja seksuaalipalveluiden ostamisesta alaikäiseltä.

Myös 2007 vuonna julkaistu The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality- tutkimus (The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality 2007). osoitti poikien myyneen tyttöjä useammin seksuaalipalveluita. Ruotsalaisista pojista 4,7 prosenttia vastasi myyneensä kerran seksiä. Tytöillä vastaava luku oli 1,3 prosenttia. Huomattavaa on, että Puolalaisista pojista jopa 24,2 prosenttia vastasi myyneensä kerran seksiä. Tutkimukseen osallistui Ruotsi, Norja, Puola, Viro ja Liettua. Suomi ei ollut mukana tutkimuksessa. (The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality 2007, 36).

Lapsiuhritutkimuksessa (Ellonen, Noora & Fagerlund, Monica & Kääriäinen, Juha & Peltola, Marja & Sariola, Heikki 2014, 85-86). kysyttiin vuosina 2008 ja 2013 kokiko nuori aikuisen kanssa tapahtuneen seksuaalikokemuksen hyväksikäytöksi. Valtaosa nuorista ei pitänyt aikuisen tapahtunut seksuaalikokemusta hyväksikäyttönä. Erityisesti pojat eivät pitäneet seksuaalikokemusta hyväksikäyttönä. Silti nuorten oma käsitys hyväksikäyttöluonteesta on vuosien myötä lähentynyt lainnäkökulmaa.

2.4.4 Internet

Ruotsalaisen valtion rahoittamassa Unga, sex och internet- nuorisotutkimuksessa 51 nuorta kertoi myyneensä seksiä. 29 heistä kertoi tavanneensa seksin ostajan internetissä. (Ungdomsstyrelsen 2009, 73).

Nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten on syytä olla tietoisia tämänhetkistä sosiaalisen median trendeistä ja olla kiinnostuneita nuorten internetin käytöstä. Internet ei ole pelkästään vaarallinen paikka, vaan se on osa lähes jokaisen nuoren normaalia arkea ja tärkeä yhteydenpidon väylä kavereiden kesken. Useat nuoret viettävät päivittäin paljon aikaa internetissä. Tietokoneiden, kännyköiden ja pelikoneiden välityksellä ollaan yhteydessä kavereihin, pelataan pelejä, katsotaan elokuvia, etsitään tietoa tai vietetään muuten aikaa surffaillen eri sivustoilla. Internet on hyvin tärkeä väylä pitää yhteyttä kavereihin ja kontakteja luodaan myös uusiin, tuntemattomiin henkilöihin. Nuoret ovat nykyisin yleensä hyvin tietoisia internetin riskeistä, mutta yleistä on, ettei riskien uskota osuvan omalle kohdalle. (Pelastakaa lapset 2011, 5).

Nuoret ovat hyvin aktiivisia sosiaalisessa mediassa. He jakavat ottamiaan kuvia kuvapalveluissa, käyttävät erilaisia viestipalveluita ja internet kulkee jatkuvasti nuoren mukana älypuhelimessa. Uusia sovelluksia tulee jatkuvasti lisää ja nuorten internet-trendit vaihtuvat nopeasti. Se mikä on tänään nuorten suosiossa, voi olla vuoden päästä jo unohdettua. Tällä hetkellä nuorten suosiossa on kuvanjakopalvelu Instagram, johon luodaan yksityinen tai julkinen profiili, jonne lisätään omia kuvia. Monella nuorella on tapana ilmoittaa kuvapalvelussa oma Snap-chat tai Kik-messenger-tunnuksensa, jolloin heille voi lähettää viestejä nimimerkillä anonyymisti ilman puhelinnumeroa. Snap-chat on suosittu sovellus, jossa voi lähettää eri pituisia videoita muille käyttäjille, niin että videot katoavat ajan kuluttua umpeen. Kik-messengerissä voi lähettää ilmaiseksi viestejä ja kuvia henkilöille, joilla on Kik-messenger. Suurin osa nuorista käyttää lisäksi Whats-app- sovellusta, jossa on mahdollisuus lähettää viestejä ilmaiseksi internetin välityksellä kahden kesken tai suurille ryhmille. Uusien sovellusten myötä myös lasten ja nuorten seksuaalinen ahdistelu saa uusia muotoja ja väyliä. Työntekijöiden on syytä olla tietoisia internetin mahdollistamista seksuaalisen kaltoinkohtelun uusista väylistä. Lisäksi on syytä olla tietoinen, että esimerkiksi homoseksuaalien suosiman seuranhaku ja yhteisöpalvelun Qruiser.com- sivuston kaut-

ta alkaneita hyväksikäyttötapauksia on paljastunut. Esimerkiksi alla olevassa rikosvyyhdissä mies etsi seuraa kyseiseltä sivustolta.

Toukokuussa 2013 Helsingin käräjäoikeus tuomitsi 39-vuotiaan miehen vankeuteen yli kymmeneksi vuodeksi laajasta poikien hyväksikäyttösarjasta, jossa uhreja oli 40. Se on laajin paljastunut alaikäisten hyväksikäyttötapaus Suomessa, jossa tekijä etsi uhreja mm. internetin homosivustoilta. (Helsingin sanomat 7.6.2014).

Lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin nuorilta internetissä tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä vuosina 2008 ja 2013. Vuonna 2008 5 % 9.luokkalaisista tytöistä kertoi saaneensa viimeisen vuoden aikana internetissä ehdotuksia seksistä palkkiota vastaan. 2013 vuonna vastaava luku oli 3 %. Seksuaalisen häirinnän kokemukset internetissä ovat vähentyneet vuodesta 2008 vuoteen 2013. On mahdollista, että nuoret ovat tulleet tietoisemmiksi internetin riskeistä ja ennaltaehkäisevä työ on vaikuttanut ihmisten internetikäyttämiseen. (Ellonen, Noora ym. 2014. 106-109 & 183).

2.4.5. Seksuaalivähemmistöt

Seksuaalivähemmistöön kuulumista voidaan pitää mahdollisena riskiryhmänä, sillä Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan nuorista HLBT- henkilömiehistä 14,5 % ja naisista 3,7 % oli myynyt seksiä. (Svedin, Carl-Göran & Priebe, Gisela 2013.)

Aiemmin mainittujen Suomessa paljastuneiden laajojen poikien hyväksikäyttötapausten lisäksi on erittäin yleistä, että esimerkiksi internetin Gruiser- palvelussa haetaan seuraa, jossa on syytä epäillä vastikkeellisen seksin tunnusmerkkien täyttymistä. Gruiser.com on Pohjoismaiden suurin internet yhteisöpalvelu homo, bi, trans ja queer- henkilöille.

Väestöliiton asiantuntijan mukaan homo tai biseksuaalipoikien vastikkeellisen seksin kokemusten yleisyyttä voi selittää mahdollisesti sillä, että heidän vaikea sitoa seurustelusuhteita, sillä yhteiskuntamme lesbous on hyväksyttävämpää nuorten keskuudessa. Seuraa etsitään usein netissä, jossa on suurempi riski joutua hyväksikäytyksi. Lähtökohtaisesti ei välttämättä ole ajateltu, että aikuinen houkuttelee ja hyväksikäyttää kutsumalla esimerkiksi hotelliyöpymiseen ja seksin harrastamiseen, jolloin vastikkeellisen seksin tunnuspiirteet täyttyvät. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Seksuaalivähemmistöön kuuluvan nuoren kaltoinkohtelun kokemukset voivat jäädä selvittämättä myös siksi, että identiteetin paljastumisen vuoksi asiasta ei uskalleta kertoa tai nuori ajattelee, ettei siitä tule seuraamuksia. (Edistä, ehkäise, vaikuta 2014, 153). Seksuaalikasvatuksessa ei usein huomioida riittävästi HBTL-henkilöiden erityistarpeita ja täten he voivat altistua seksuaaliselle kaltoinkohtelulle.

2.4.6 Vammaisuus

Vammaisuus on altistava tekijä, sillä yhteiskunnan asenteiden mukaan vammaisia pidetään ei seksuaalisina henkilöinä. He ovat kuitenkin usein puolustuskyvyttömiä ja seksuaalikasvatus on ollut puutteellista ja tiedot omaista seksuaalioikeuksista ovat vajavaiset. Kommunikaatiovaikeudet, laitosolosuhteissa asuminen, toisista ihmisistä riippuvaisena oleminen, sekä psyykkiset sairaudet lisäävät riskiä kohdata seksuaalista loukkaavaa väkivaltaa. (edistä, ehkäise, vaikuta s 154-155).

Vammaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on pitkäaikainen fyysinen, psyykkinen tai älyllinen tai aistillinen vamma, joka rajoittaa hänen olemistaan yhteiskunnan täysivertaisena osallisena. Vammaisilla on kuitenkin rajoitteistaan huolimatta YK:n yleissopimuksen (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012). mukainen oikeus saada yhdenvertaista ikätasoaista seksuaalikasvatusta ja heillä on samat seksuaalioikeudet kuin muillakin yhteiskuntamme jäsenillä. Vammaisen nuoren seksuaalikasvatus ei eroa normaalista seksuaalikasvatuksesta millään tavoin, mutta erityisryhmän kohdalla on tärkeää korostaa turvataitojen ja omien seksuaalioikeuksien merkitystä. (Edistä, ehkäise, vaikuta 2014, 65-66). Lievä kehitysvamma ei välttämättä ole normaalissa arjessa päällepäin näkyvää, mutta uudet yllättävät, hämmentävät ja stressaavat tilanteet saattavat altistaa henkilön hyväksikäytön uhriksi ongelmanratkaisukyvyn ollessa vajavainen. (Helena, Kallinen 2015, 64).

2.4.7. Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajien seksuaalikasvatukseen tulee kiinnittää erityistä huomiota, sillä kulttuuritaustasta riippuen mm. nuorten seksuaaliterveyden ja seksuaalioikeuksien tiedostaminen saattaa olla puutteellista.

Väestöliiton asiantuntijan mukaan maahanmuuttajanuori, joka ei ole integroitunut yhteiskuntaan voi olla riskissä hakea kontaktia vastikkeellisen seksin kautta. Aiheesta ei kuitenkaan ole tutkimustietoa. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Maahanmuuttajien normit ja arvot voivat poiketa paljon suomalaisesta, jonka lisäksi vieraan kielen ymmärtäminen voi vaikeuttaa tarpeenmukaisen tuen ja avun löytämistä. (Edistä, ehkäise, vaikuta 2014, 82).

2.4.8. Ihmiskauppa

Ihmiskaupalla tarkoitetaan esimerkiksi paritusta tai pakkotyön teettämistä. On syytä olla tiedostaa, että Suomessa ilmenee ihmiskauppaa, johon liittyy seksuaalista hyväksikäyttöä ja prostituutiota. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija toi esille, että erityisessä riskissä ihmiskaupan uhriksi joutumiselle ovat syrjäytymisvaarassa olevat, mielenterveys - ja päihdeongelmista kärsivät nuoret. (Biaudet, Eva 2014, 37).

Suurimmassa osassa seksuaalista hyväksikäyttöä sisältävissä ihmiskauppaoikeudenkäynneissä uhrit ovat olleen suomalaisia nuoria tyttöjä ja naisia myös tekijöiden ollessa suomalaisia. Tästä esimerkkinä vuonna 2011 oikeuden käsittelyyn tullut mallitoimistotapaus, jossa tekijä hyväksikäytti nuoria mallin urasta haaveilevia tyttöjä värväämällä heidät mallin töiden sijasta seksuaalisen hyväksikäytön kohteiksi. (Biaudet, Eva 2014, 72).

Esimerkiksi lastensuojelussa tulisi tunnistaa mahdollisesti ihmiskaupan uhriksi joutunut ja ohjata asiakas ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ja riittävän osaamisen piiriin. (Biaudet, Eva 2014, 116).

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä kärsii tällä hetkellä selkeän lainsäädännön puutteesta. Ihmiskaupan uhreja kohtaavilla auttamistahoilla ei välttämättä ole tarvittavia resursseja tai osaamista tukea uhreja riittävästi. Kansalaisjärjestöjen toiminta

on sinänsä ongelmallista, että toiminta voi olla kiinni projektirahoituksesta, sekä kaikista heikoimmassa asemassa olevien ihmisten kohtaaminen matalan kynnyksen palvelussa ei välttämättä johda virallisiin kontakteihin. Sisäministeriön ihmiskauppalakia valmisteleva työryhmä suositteli vuonna 2013 lainsäädännön kehittämistarpeiksi ihmiskaupan uhrien auttamista ja tunnistamista, sekä sen huomioimista mm. ulkomaalaislaissa ja lastensuojelulaissa. Näillä halutaan turvata yhdenvertainen kohtelu, sekä suojelu ja ihmisoikeuksien toteutuminen. (Biaudet, Eva 2014, 37-39).

Muistilaatikko:

- Seksuaalipalveluiden ostaminen alaikäiseltä tai sen yritys Rikoslain 20.luku 8a§ mukaan rangaistava teko.
- Päihtymystila, nuoren suostumus tai oma aloitteellisuus ei poista rikoksen tunnusmerkkejä.
- Nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia sitoo lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus. Lisäksi työntekijä on velvollinen tekemään rikosilmoituksen.
- Ammattilaisten on hyvä tiedostaa vastikkeelliseen seksiin liittyviä erityispiirteitä.

3 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa seksuaalista kaltoinkohtelu ei ole uusi ilmiö. Sitä ei voida koskaan täysin ennaltaehkäistä, mutta ammattilaisten kyky tunnistaa ja ymmärtää sen moninaisia ilmenemismuotoja auttaa heitä työskentelemään nuorten kanssa heidän parhaaksi. Turvataitojen opettaminen on aloitettava varhain ikätasoa vastaavalla tavalla. Turvataitojen opettamisen tavoitteena on auttaa lasta tunnistamaan oman koskemattomuuden rajat sekä oikeudet ja oppia toimimaan hämmäntävissä ja

ahdistavissa tilanteissa, joissa joku yrittää näitä rajoja rikkoa. (Edistä, ehkäise, vaikuta 2014, 26).

Nuorten kanssa työskentelevillä henkilöillä on erityisen tärkeään rooli nuoren elämässä, sillä heillä on mahdollisuus vaikuttaa nuorten tietoisuuden lisäämiseen omista ja muiden seksuaalioikeuksista, turvataitojen opettamisesta, sekä seksuaaliselta kaltoinkohtelulta suojaavien tekijöiden vahvistamisessa. (Kallio, Maaret 2009, 126).

Väestöliiton asiantuntijan mukaan ammattilaisen tulee ymmärtää nuoruus ikävaiheena, jossa haetaan rajoja, kokeillaan uutta ja jännittävää, rakennetaan omaa identiteettiä sekä haetaan hyväksyntää. Aikuisen vaikea tehtävä onkin tunnistaa mikä on normaalia ja milloin on syytä huolestua. Seksuaalisuuden myönteinen kehittymisen tukemista on tärkeää pohtia jatkuvasti työskennellessään nuorten kanssa. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

3.1 Seksuaalisuuden myönteisen kehittymisen tukeminen suojaa nuoria

Seksuaalikasvatus on osa kasvatustyötä ja se on kaikkien nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten vastuulla. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tarjota tietoa seksuaalisuuden kehitymisestä, seksuaalioikeuksista ja seksuaaliterveydestä, sekä opettaa miten kunnioittaa omaa sekä muiden seksuaalisuutta. Seksuaalisesta puhuminen luonnollisesti ja kauniisti auttaa lasta oppimaan arvostamaan omaa seksuaalisuuttaan. Tärkein tehtävä on saada nuori tuntemaan itsensä arvokkaaksi ja ainutlaatuiseksi yksilöksi, joka tiedostaa omat sekä muiden ihmisten seksuaalisuuteen liittyvät rajansa. Työskenneltäessä lapsen tai nuoren kanssa on tärkeää puhua ikätasoisesti, mutta huomioida myös kehitystaso ja erilaiset uskonnolliset ja kulttuuriset lähtökohdat. (Aho, Tuulia ym. 2008, 34-39).

Murrosiässä nuoren fyysisessä ja psyykkisessä kehityksessä tapahtuu nopeita muutoksia ja se voi tuoda esille erilaisia haasteita, jossa nuori tarvitsee aikuisen tukea ja neuvoja. Nuori pohtii omaa seksuaali-identiteettiään ja kokee uusia haasteita ja asioita, jotka voivat asettaa itsetunnon koetukselle. Nuoren kohtaaminen vaatii erityisosaamista, sillä nuori tulee kohdata ammatillisesti, arvostavasti ja luottamuksellisesti. Moni nuori pohtii ja punnitsee pitkään kenellä hän uskaltaa ja voi puhua. On tärkeää kohdata nuori hänen itsemääräämisoikeuttaan kunnioittaen, nuorta tuomitsematta ja

holhoamatta. Nuoren tulee tuntea, ettei hänen asioitaan vähätellä tai aliarvioida. (Aho, Tuulia & Kotiranta-Ainamo, Anna, Pelander, Anne & Rinkinen, Tuija 2008, 8-10).

Väestöliiton asiantuntijan mukaan seksuaalikasvatus ei ala vasta nuoruusiässä, vaan se on läsnä lapsen syntymästä lähtien. On pohdittava miten lapsen ja nuoren kehoista puhutaan hänen kuullen, kehonosille annetaan oikeita nimiä, tapa miten nuorelle puhutaan on kunnioittava ja ymmärtävä, mutta ei rajoja rikkovaa tai tunkeilevaa. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Seksuaalikasvatuksesta puhuminen voi olla ammattilaiselle kuin lapsen vanhemmille haastavaa. Useat perheet kaipaavat tukea seksuaalikasvatuksessa. Monikulttuurisia perheitä ei tule unohtaa. On paljon nuoria, jotka elävät kahden kulttuurin välissä. He pohtivat nuoruuden lisäksi kahden eri seksuaalikulttuurin arvoja ja toimintatapoja. Ammattilaisena on hyvä keskustella vanhempien kanssa suomalaisesta seksuaalikasvatuksesta ja avoimen keskusteluyhteyden myötä löytää sopiva tapa toteuttaa seksuaalikasvatusta nuoren kulttuurista huomioiden (Sandberg, Tarja 2009, 12).

Seksuaalisuudesta puhumista helpottaa, kun pohtii ensin itselleen sopivia ja luonnolliselta tuntuvia ilmaisuja keskustella aiheesta. Kun nuoren kanssa on keskusteltu häpeilemättä ja neutraalisti seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, on nuoren helpompi ottaa puheeksi seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä. (Aho, Tuulia ym. 2008, 42).

Seksuaalisesta kaltoinkohtelusta puhuminen ei saa olla sukupuolittunutta ja on tärkeä sanoa ääneen, että hyväksikäyttäjä voi olla nainen tai mies ja uhrina poika. Poikien turvataitojen opettamiseen ja ylipäättänsä seksuaalikasvatukseen tulisi panostaa enemmän ja huomioida heitä myös mahdollisina rikoksen uhreina enemmän pelkäänsä tyttöjen sijasta. Pojilla saattaa olla vielä suurempi kynnys kysyä seksuaalisuuteen liittyviä asioita tai ottaa puheeksi, jos jotain on sattunut. (Halonen, Miila & Kontula, Osmo & Reyes, Miguel 2014, 32-33)

Seksuaalikasvatus ei saa olla vain vaaroista varoittlevaa, ehkäisyyn keskittyvää valistamista, vaan sen tarkoituksena on antaa tietoa omasta yksilöllisestä seksuaalisuudesta ja sen kehittymisestä, seksuaaliterveydestä sekä kertoma omista seksuaalioikeuksista unohtamatta toisen ihmisen oikeutta omiin asettamiinsa rajoihin. Seksuaalikasvattaja voi vaikuttaa myönteisesti arvoihin ja asenteisiin ja luoda keskuste-

levan ja yhdessä ihmettelevän ilmapiiriin. On tärkeää huomioida nykyajan informaatiosyönteiskunnan tietotulva ja keskustella avoimesti esimerkiksi internetin hyödyistä ja haitoista, sekä ohjata nuoria turvallisille hyvillä sivustoille. (Halonen, Miila & Kontula, Osmo & Reyes, Miguel 2014, 6).

Väestöliiton asiantuntijan mukaan ammattilaisten tulisi pohtia myös itsessään seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä, pohtia ajankohtaisia ilmiöitä kauhistelematta ja opetella keskustelemaan seksuaalisuudesta neutraalisti, nuoren näkökulmia kuunnellen. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Seksuaalikasvatuksessa voi käyttää apuna Väestöliiton seksuaalisuuden portaita, joiden perustana on nuorten seksuaalioikeudet. Seksuaalisuuden portaavat ovat oiva työväline ammattilaiselle, jonka avulla voidaan käydä läpi seksuaalisuuden kehitysvaiheita. Se antaa mahdollisuuden aloittaa keskustelun myös vastikkeellisen seksin ja seksuaalisen kaltoinkohtelun teemoista. (Seksuaalisuuden portaavat 2015).

3.2 Vastikkeellisen seksin kokemuksilta suojaavat tekijät

Nuoruus on ikävaihe, jossa on luonnollista kokeilla rajoja ja kapinoida aikuisten asettamia sääntöjä vastaan. Nuoret hakevat hyväksyntää muilta nuorilta, mutta myös aikuisilta. Nuoren on tärkeää oppia, ettei kaikkia silti tarvitse miellyttää. Turvallisen kasvuympäristön merkitys korostuu nuoren opetellessa suojaamaan itseään. Hyvä itsetunto ja oman itseänsä kunnioitus suojaavat nuorta vastikkeellisen seksin kokemuksilta. Korostunut hyväksynnän hakemisen tarve luo riskin seksuaalisen kaltoinkohtelun mahdollisuudelle. (Aaltonen, Jussi 2012, 20). Avoimen keskusteluyhteyden luominen olemalla nuorten arjessa läsnä arkisten asioiden kautta, luo nuorelle tunteen turvallisesta aikuisesta, jonka kanssa voi keskustella vaikeistakin asioista.

Väestöliiton asiantuntijan mukaan on tärkeää, että nuorella on ympärillään riittävästi rakastavia läheisiä ihmisiä. Oli kyseessä sitten omat biologiset tai sijaisvanhemmat, edes yhden turvallisen ja luotettavan aikuisen rooli elämässä on merkittävä suojaava tekijä. Nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten tulisi tunnistaa mahdolliset altistavat tekijät ja korostaa tunne-, ja turvataitokasvatuksen merkitystä entisestään erityisryhmien kanssa. Kaverit voivat suojata vastikkeellisen seksin kokemuksilta, mutta ne voivat myös olla altistava tekijä, mikäli kaverit harjoittavat vastikkeellista seksiä tai muuta riskikäyttäytymistä. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

3.3 Turvataidot

Suomi on allekirjoittanut erilaisia sopimuksia, joiden tarkoitus on suojella lapsia. Näistä tunnetuin on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jonka tarkoitus on suojella alle 18-vuotiaita lapsia kaikenlaiselta hyväksikäytöltä ja väkivallalta. Se on ihmisoikeussopimus, joka velvoittaa sopimuksen allekirjoittaneita valtioita valvomaan lapsen oikeuksien toteutumista ja edistää lasten oikeutta turvalliseen kasvuun ja kehitykseen. (Lapsen oikeuksien sopimus 2015).

Turvataitokasvatus on jokaisen nuorten kanssa työskentelevän ammattilaisen vastuulla. Turvataitokasvatus ottaa huomioon nuorten seksuaalioikeudet, opettaa tunnetaitoja, sekä lisää nuoren tietoa ja kykyä puolustautua seksuaalista kaltoinkohtelua vastaan. Turvataitoja opettamalla nuori oppii pohtimaan ja asettamaan omia rajoja, sekä myös kunnioittamaan muiden rajoja. Turvataitokasvatus vahvistaa nuoren itsetuntoa ja antaa välineitä toimia, jos joku yrittää loukata omia rajoja. Turvataitojen opettaminen ei ole pelottelua, mutta nuorten kanssa on tärkeää keskustella myös siitä miten tulee toimia, mikäli omalle kohdalle sattuu tulemaan vastaan epäilyttäviä tilanteita. (Aaltonen, Jussi 2012, 11-14).

Väestöliiton asiantuntijan mukaan turvataitokasvatus on tärkeä osa kasvun ja kehityksen tukemista. On tärkeä pohtia miten opetetaan lasta suojaamaan omaa elämää, intiimialueitaan ja opettaa kieltäytymään sellaisista asioista, johon ei halua liittyä mukaan. Seksuaalikasvatus ja turvataitojen opettaminen alkaa jo päiväkotikäisenä. Jo 11-12-vuotiaden kanssa on voi keskustella arvokkaasta kohtaamisesta ja toisesta tykkäämisestä. Silloin on luontevaa keskustella miten toimia pelottavassa tilanteessa ja miten tulee toimia, jos joku houkuttelee tai käyttäytyy muuten jotenkin sopimattomalla tavalla. Sellaiset tilanteet ovat lapselle usein hyvin hämmentäviä ja pelottavia ja on hyvä, että jo hyvin nuoret tietävät miten toimia, jos sellainen tilanne tulee omalla kohdalla vastaan. On tärkeää puhua asioista riittävän ajoissa, viimeistään alakoulun viimeisellä luokalla. Tärkeää on myös miettiä miten puhutaan ikätasoisesti, mutta ei pelotella esim. internetin vaaroista, sillä se on tärkeä osa nuorten elämää. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

On tärkeää käydä läpi nuorten kanssa miten epämiellyttävissä tilanteissa tulee toimia. Turvaohjeiden mukaan aina on oikeus sanoa ei, vaikka olisi aluksi ollut itse mukana tai aloitteellinen tapahtumissa. Aina on oikeus poistua paikalta tai katkaista internetissä keskusteluyhteys ja tärkeää olisi kertoa tapahtumista luotettavalle aikuiselle. Aikuisen täytyy muistaa kiittää nuorta luottamuksen osoituksesta ja kehua nuorta, kun nuori on osannut poistua tilanteesta. Mikäli jotain on sattunut, ammattilaisen tehtävä on tukea nuorta ja ryhtyä tarvittaessa jatkotoimenpiteisiin. (Aaltonen, Jussi 2012, 16).

Muistilaatikko:

- Ole läsnä nuoren arjessa turvallisena aikuisena.
- Nuoruus on ikävaihe, jossa on luonnollista rikkoa rajoja ja kokeilla uusia asioita.
- Seksuaalikasvatus kuuluu kaikille nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille.
- Seksuaalikasvatus ei saa olla vain vaaroista varoittlevaa valistusta.
- Turvataitojen opettaminen on aloitettava nuorelle riittävän ajoissa.
- Erityisryhmien kanssa työskentelevien on kiinnitettävä erityistä huomiota turvataitokasvatukseen.
- Opettele tunnistamaan missä vastikkeellisessa seksissä ja seksuaalisessa kaltoinkohtelussa on kyse ja ymmärtämään niiden erilaisia ilmenemismuotoja.

4 NUOREN AMMATILLINEN KOHTAAMINEN

”Pitäisi muistaa arjen kiireen keskellä, että jos työntekijä on kiireen oloinen, niin miten nuori voi asettua ja kertoa asioistaan. Aito vuorovaikutus syntyy, kun aikuinen on läsnä nuorelle.” (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Jokainen nuorten kanssa töitä tekevä on kohdannut tilanteita, jolloin on joutunut pohtimaan mielessään miten lähestyä nuorta vaikeissa kysymyksissä, nuorta kunnioittavalla tavalla ilman että loukkaisi nuorta.

Työntekijä on saattanut kiinnittää huomiota vastikkeelliseen seksiin viittaaviin puheisiin tai muihin tekijöihin ja pohtii miten asiassa tulisi edetä. Silloin on tärkeä puuttua havaitsemiinsa asioihin ja ottaa puheeksi havainnot ja kysyä niiden pohjalta onko jotain sattunut. Vaikka nuori ei halua kertoa asiasta, antaa se nuorelle tunteen, että vaikeistakin asioista voi keskustella. On tiedostettava, että nuori saattaa pelätä aikuisen reaktiota. Nuori voi pelätä, että hänelle seuraa rangaistuksia ja mitä jos vanhemmille kerrotaan. Myös voi häpeä estää nuorta puhumasta. (Sandberg, Tarja 2009, 58-59).

Väestöliiton asiantuntijan mukaan työntekijällä tulisi olla riittävästi valmiuksia ja tietotaitoa vastikkeellisesta seksistä, ennen kuin puhuu ryhtyy puhumaan aiheesta nuorten kanssa. On pohdittava etukäteen miten nuorelle puhutaan asiasta, sillä alaikäisten kohdalla se on myös rikollista toimintaa ja tekijän puolelta tuomittavaa. Työntekijän on myös ymmärrettävä mistä vastikkeellisessa seksissä on kyse ja tiedostettava sen moninaiset ilmenemismuodot. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Kun nuori kertoo vastikkeellisen seksin kokemuksista, on ammattilaisen reaktioilla suuri merkitys. Olisi äärimmäisen tärkeää muistaa pysyä rauhallisena ja kiittää nuorta suuresta luottamuksen osoituksesta.

4.1 Miten puhua vastikkeellisesta seksistä nuorten kanssa

Vastikkeellinen seksi on teema, joka herättää työntekijässä voimakkaita tuntemuksia. Työntekijän asenteella on väliä ryhdyttäessä keskustelemaan aiheesta nuorten kanssa. Erilaisia mielikuvia vastikkeellisesta seksistä on syytä pohtia etukäteen. Aikuisen tulee muistaa, että vaikka nuori olisi itse ollut aloitteellinen vastikkeelliseen seksiin, on vastuu aina aikuisella tekijällä. Vastikkeellinen seksi on rikoslaissa tuomittavaa.

Vastikkeellisen seksin epäilyjä voi lähteä kartoittamaan lähestymällä aihetta vaihteittain esimerkiksi kysymällä yleisesti seksuaalisen kaltoinkohtelun teemasta. On tärkeää kertoa miksi kyselee ja kertoa havaitsemistaan asioista.

Väestöliiton asiantuntijan mukaan aihetta voi olla myös helpompi lähestyä muuta kautta, esimerkiksi seksuaalisuuden kehitymisestä ja seksuaalisuuden portaista.

Keskustelun voi aloittaa esimerkiksi arvokeskustelun kautta lähtemällä pohtimaan mitä nuorelle merkitsevät ystävyysuhteet, parisuhde ja minkälaiset asiat tuottavat nautintoa parisuhteessa ja minkälaisia olettamuksia nuorella on naisen/miehen roolist.

Jos kysyy, niin täytyy olla valmiina ottamaan vastaus vastaan. Kyllä, olen myynyt seksiä. Nuori tarkkailee työntekijän eleitä ja jos työntekijä pelästyy tai rupeaa syyttämään voidaan puheyhteys menettää.

On tärkeää, että nuorten parissa työskentelevät aikuiset tietävät, mistä vastikkeellisessa seksissä on kysymys, uskaltavat keskustella siitä nuorten kanssa ja tietävät, miten auttaa nuoria, jotka ovat kokeneet ahdistavia tilanteita tai joutuneet seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi.

On myös varauduttava siihen, ettei nuori halua keskustella aiheesta. Nuorta ei voi pakottaa puhumaan. Puhumattomuuteen on tärkeää varautua jo etukäteen ja miettiä miten olla käytettävissä nuorelle, jos tarve herää.

Ammattilaisten täytyy myös pohtia onko nuoren elämässä jotain akuutteja huolestuttavia tekijöitä, joihin nuori tarvitsee apua. Näitä voivat olla esimerkiksi päihde/psykiatrisen hoidon tai lastensuojelun tarve.

On otettava riski, että nuori loukkaantuu ja puheyhteys menetetään. Ammatilaisen on velvollisuus puuttua tilanteeseen ja tehdä tilanteessa rikosilmoitus, - ja lastensuojeluilmoitus.

Työntekijän on tärkeää ymmärtää salaisuutta, joka liittyy vastikkeelliseen seksiin. Nuori pohtii ja punnitsee kovasti voiko asiasta kertoa kenellekään. Kun nuori kertoo vastikkeellisen seksin kokemuksista, on se työntekijälle todella suuri luottamuksen osoitus, josta tulisi kiittää nuorta. Seksuaaliseen väkivaltaan liittyvän häpeän ymmärtäminen auttaa suhtautumaan nuoreen ymmärtävällä asenteella. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Seksuaalisen väkivallan uhrille on tyypillistä ottaa häpeä harteilleen tekijän puolesta. Uhrin kokema häpeä vaikeuttaa avun hakemista ja kuuntelijan reaktiot voivat olla eheyttäviä tai uudelleen traumatisoivia synnyttäen lisää häpeää. On tärkeää, ettei työntekijä järkyty, kauhistele tai syytä nuorta millään tavalla tapahtuneesta. Tyypillinen häpeäkokemus liittyy siihen, että uhri kokee, ettei pystynyt suojaamaan itseään vaan antoi rikoksen tapahtua. Silloin ihminen tuntee itsensä huonoksi ja avuttomaksi. Seksuaalisesta väkivallasta toipumisessa pitää ymmärtää, ettei häpeä ole uhrin hä-

peää, vaan häpeä kuuluu tekijälle. Älä odota luottamusta. Voi sen sijaan sanoa, ettei haittaa vaikka et luota, voit puhua silti. Puhuminen kannattaa.

(Valasti, Heidi 2013).

Mediassa näkyy usein uhrin syyllistämistä tekijän sijasta etsimällä myötävaikuttavia tekijöitä seksuaalirikoksen uhriksi joutuneelle. Näitä voivat olla päihtymistila, yöaikaan ulkona liikkuminen ja ”vääränlainen” pukeutuminen.

Vaikenemisen kulttuuri on nykyaikanakin läsnä seksuaalirikoksista puhuttaessa ja esimerkiksi miesten uhriksi joutuminen on täysi tabu.

(Lindman, Satu 2013). Internetissä tulee usein vastaan ikäviä kirjoituksia nuorista, jotka ovat olleet mukana vastikkeellisessa seksissä. Ammattilaisen on ehdottomasti ymmärrettävä, että kyseessä on rikos, eikä alaikäinen voi olla missään tilanteessa vastuussa tapahtumista. Tämä tulee pitää mielessä, kun nuorten kanssa lähdetään keskustelemaan vastikkeellisesta seksistä.

4.2 Huoli puheeksi- puheeksiotto menetelmänä

Kun ammattilaisella herää huoli, on tärkeää ottaa asia puheeksi nuoren kanssa häntä kunnioittavalla tavalla. Huoli syntyy nuoren kanssa työskennellessä ja tuntuu työntekijässä. Ammattilaiselle syntyy kokemus huolesta, jossa hän punnitsee havaintojaan nuoresta ja suhteuttaa niitä aiemmin oppimaansa, tietoon sekä käytännönkokemuksiinsa. Huoli voi olla laadultaan ja määrältään hyvin eriasteista.

Työryhmässä voidaan mahdollisesti pitää arvossa opittua tietotaitoa ja yksittäisten työntekijöiden tunnetta huolesta voidaan pitää jopa vaarallisena. Herkkyys aistia ja tunnustella nuorten elämää ovat kuitenkin osa ammattitaitoa ja työntekijän oma moraalikäsitys ratkaisee puuttuuko hän tilanteeseen jollakin tapaa. Asiakaskohtaamisissa on aina läsnä tietotaso, tunnetaso sekä käsitys oikeasta ja väärästä. (Arnkil, Tom Erik & Eriksson Esa 2005, 21).

Puheeksiottoa helpottaa havaintojen kirjaaminen ylös ja nuoren kanssa keskustellessa tuoda esille näitä konkreettisia havaintoja, joista huoli on herännyt. Työntekijän tulee puhua niin, että nuori ymmärtää miksi huoli on herännyt. On myös suuri merkitys millä tavalla työntekijä puhuu asiasta. Huolen puheeksi ottaminen voi tuntua työntekijästä pelottavalta. Työntekijä punnitsee omia tuntemuksiaan ja pohtii loukkaako

hän mahdollisesti nuorta kysyessään heränneestä huolesta. Työntekijä saattaa pelätä nuoren reaktiota ja jopa keskusteluyhteyden menettämistä. Epävarmuuden tunteen takia huolen puheeksi ottamista vältellään ja huolen aihe voi tällöin kasvaa suuremmaksi. Nuorta kunnioittava lähestymistapa on tärkeä pitää mielessä mietittäessä tapoja miten huoli tuodaan esille. Puheeksioton tavoitteena on löytää nuoren ja työntekijän välille toimiva keskusteluyhteys, jossa kumpikin osapuoli tulee ymmärretyksi. (Arnkil, Tom Erik & Eriksson Esa 2005, 24).

Puheeksioton tavoitteena on puuttua huolen herättäneeseen tilanteeseen ja saada aikaan yhteistyötä asian muuttamiseksi parempaan suuntaan. Tärkeää on tunnistaa nuoressa toimivia puolia, sanoittaa niitä ääneen ja rakentaa muutosta näiden voimavarojen myötä. Toivon luominen ja ylläpitäminen on äärimmäisen tärkeää. Siksi työntekijän tulee tiedostaa omat ennakkoluulot ja asenteensa, jotta työskentely nuoren parhaaksi olisi parasta mahdollista. (Arnkil, Tom Erik & Eriksson Esa 2005, 29-30).

Puheeksioton yhtenä tavoitteena on saada aikaan nuoren ja työntekijän välille vuoropuhelu, eli dialogi jossa tähdätään uuteen ymmärryksen tasoon, joka ei välttämättä tarkoita yhteisymmärrystä, vaan ymmärrystä siitä mitä toinen ajattelee. Sen sijaan, että luottelee nuorelle asioita jotka eivät toimi ja joihin pitäisi saada muutosta, tulisi työntekijän lähestyä siitä näkökulmasta, että nuori on oman itsensä asiantuntija ja työntekijänä pyytää apua heränneen huolen poistamiseen yhteistyötä tekemällä. (Arnkil, Tom Erik & Eriksson Esa 2005, 37).

Puheeksiottaminen on tärkeä avaus pyrkimykseen ratkaista huolta herättänyt tilanne. Työntekijän on ennakoitava ja valmistauduttava erilaisiin tunnereaktioihin, jota puheeksiottaminen voi aiheuttaa. Onnistuessaan puheeksiotto parantaa yhteistä työskentelyä vaikeissakin tilanteissa, mutta se ei silti sellaisenaan riitä, vaan vaatii jatkossikin seurantaa, mahdollisesti erilaisia sopimuksia nuoren ja työntekijän välillä ja ennen kaikkea tarvitaan myönteistä palautetta pienistä onnistumisen kokemuksista. Ne luovat toivoa ja auttavat jatkamaan työskentelyä kohti asetettua päämäärää. Pitkään jatkunut huolta herättänyt tilanne vaatii yleensä useita puheeksiottoja. Työntekijä voi käyttää tilannetta arvioidessaan huolen vyöhykkeistöä, joka auttaa työntekijää jäsentämään kuinka suuresta huolesta on kyse. Vyöhykkeistö on tarkoitettu vain työntekijän omaa pohdintaa varten, ei asiakkaan kanssa yhdessä käytettäväksi. Esimerkiksi vyöhykkeistön avulla työntekijä voi punnita riittääkö puheeksiotto omalla työtaholla,

vai tarvitseeko tilanne välitöntä puuttumista, yhteydenottoa poliisiin tai lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Työntekijän täytyy myös punnita tarvitseeko nuori saattaa muidenkin auttavien palveluiden piiriin. (Arnkil, Tom Erik & Eriksson Esa 2005, 39-40).

Taulukko 2. Huolen vyöhykkeet

Ei huolta 1	Pieni huoli 2	Tuntuva huoli 3	Suuri huoli 4
Ei huolta lainkaan.	Huoli tai ihmettely käynyt mielessä. Luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli on tuntuva. Omat voimavarat ovat ehtymässä. Lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huoli on erittäin suuri. Omat keinot ovat lopussa. Tilanteeseen on saatava muutos heti.

(Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015).

4.3 Mistä apua?

Väestöliiton asiantuntijan mukaan jokaisen ammattilaisen tulisi kartoittaa oman kotikuntansa auttavat tahot. Näitä ovat mm. opiskelijaterveydenhuolto, nuorisopsykiatrian poliklinikat, nuorisoasemat, järjestöjen tarjoama apu ja nuorten tukipalvelut internetissä. Lisäksi ammattilaisten tulee muistaa, että aina voi konsultoida poliisia myös epäselvissä tapauksissa anonyymisti.

Väestöliiton asiantuntijan mukaan työntekijän on selvitettävä etukäteen mistä nuori saa apua ja kerrottava auttavat tahot rauhassa ja selkeästi nuorelle. Nuori ei kykene selvittämään auttavia tahoja itsenäisesti, eikä hänen vastuulleen avunetsintää saa

laittaa. Työntekijän on huomioitava, että apu on asianmukaista ja vertaistuki on vertaistukea ammattilaisen johdolla, ei vain vapaata vertaistukea, sillä nuori voi joutua internetin vertaistukiryhmässä, joka ei ole ammattilaisen ohjaamaa, loukatuksi tai hyväksikäyttäjäksi voi olla mukana keskusteluissa. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Väestöliiton asiantuntija kertoo, että työntekijän vastuulla on kertoa asiasta lapsen vanhemmille, joiden tunnereaktiot työntekijä ottaa vastaan. Vanhemmat voivat kieltää asian, vähätellä, rangaista nuorta tai mennä pois tolalta. Tunnereaktiot voivat olla hyvinkin voimakkaita. Lisäksi nuori voi loukkaantua työntekijälle ja pelätä joutuvansa ikäviin tilanteisiin rikosilmoituksen johdosta. On lisäksi huomioitavaa, että nuori voi olla todellisessa riskissä asian tullessa ilmi. Työntekijällä on tärkeä rooli pitää toivon yllä uskomalla nuoren ja perheen onnistuvan. Hyvin merkittävää on, ettei työntekijä ajattele nuoren olevan toivoton tapaus. Tärkeää on nähdä nuoren toimivat puolet ja sanoittaa ne ääneen. Nuori kyllä itsekkin tiedostaa toimimattomat puolensa, siksi realistisesti tuotava esille toimivat puolet nuoresta ja vahvistettava niitä. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

4.4 Työntekijän jaksaminen

Haastavien ja traumaattisten asiakkaiden ja seksuaalisen kaltoinkohtelun parissa työskentelevien ammattilaisten jaksaminen on erityisen koetuksella. Riski myötätuntopuupumukseen ja sijaistraumatisoitumiseen on todellista ja siksi työntekijän jaksamiseen on kiinnitettävä erityishuomiota. Esimiestyöllä on suuri vaikutus työpaikan ilmapiiiriin ja työssä jaksamiseen, sillä hänen tulee järjestää työntekijöille tarpeenmukaista ja riittävää työnohjausta, sekä huolehtia, että työntekijöillä on mahdollisuus purkaa mieltä painavia asioita ja saada tarvittaessa tukea. Seksuaalisen väkivallan parissa työskenteleminen altistaa työntekijän jatkuvasti elämän kurjalle puolelle, joka ei normaalisti olisi osa omaa elämää. Seksuaalisen kaltoinkohtelun näkeminen läheltä saa väistämättä aikaan auttajassa erilaisia tunteita. Tunteiden salliminen, tunnistaminen ja käsittely luovat edellytykset empaattiselle ja ammatilliselle asiakastyölle. Näiden tunteiden jakaminen työyhteisössä ja työnohjauksessa ovat äärimmäisen tärkeitä työntekijän jaksamisen kannalta. Mikäli tunteita ei käsitellä, työntekijä voi itse sairastua ja loppuun palaa. Sijaistraumatisoitumisella tarkoitetaan työntekijässä tapahtuvaa

muutosta, joka seuraa siitä kun traumatisoituneen asiakkaan tunteet siirtyvät työntekijään. Työntekijän omien rajojen ja jaksamisen tunnistaminen ovat osa traumatyötä. Sijaistraumatisoituminen näkyy työntekijässä esimerkiksi masennuksena, voimattomuutena, toivottomuutena, unettomuutena ja työtehon laskemisena. Sairauspoissaolot lisääntyvät ja työntekijä ei kykene pitämään entisistä ammattirajoistaan kiinni. (Kallio, Maaret 2009, 116-118).

Työnohjauksen merkitys korostuu ja on erityisen tärkeää, että työnohjaaja on ammattitaitoinen ja työnohjausta on saatavilla riittävän usein. Sitäkin suurempi merkitys on työryhmän asenteilla ja esimiestyöllä.

Seksuaaliseen kaltoinkohteluun ja erityisesti vastikkeelliseen seksiin liittyy työyhteisötasolla vähättelyä ja jopa asian kieltämistä. Se kuormittaa erityisesti työntekijää, joka ottaa vastuulleen asian eteenpäin viemisen. On riskinä, että työntekijä vetäytyy ja välttelee keskustelemasta aiheesta arjen työpaikkakeskusteluissa, mutta myös työnohjauksessa, jolloin riskinä on työntekijän oman jaksamisen loppuminen. (Kallio, Maaret 2009, 121).

Väestöliiton asiantuntija muistuttaa, että on erityisen tärkeää pysähtyä pohtimaan mikä tuo vapaa-aikana iloa ja voimaa. On tärkeä miettiä keinoja, jolla pystyy irrottautumaan työstä, sillä työntekijä ei voi olla vain säiliö, joka ottaa vastaan ikäviä asioita. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Muistilaatikko:

- Kartoita paikkakuntasi auttavat tahot ja luetettavat internet-sivustot.
- Työryhmän tuen ja esimiestyön merkitys on suuri työntekijän jaksamisessa.
- Sinulla on oikeus ja mahdollisuus pyytää konsultaatioapua haastavissa asiakastilanteissa.
- Puhu nuoresta ja nuoren perheestä kunnioittavasti ja löydä toimivat ja positiiviset voimavarat nuoresta, ne kantavat eteenpäin.
- Huolehdi omasta jaksamisesta.
- Sinulla on oikeus hyvään työnohjaukseen.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tietoperustaa vastikkeellisen seksin ilmiöstä ryhdyin kartoittamaan syksystä 2013 lähtien, jolloin aloitin kehittämisprojektiharjoitteluni Nuorten Exitissä. Tutustuin huolellisesti aiheesta löytyvään kirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen. Alaikäisten vastikkeellista seksiä ei ole tutkittu paljoa Suomessa, joten tietoperustan kerääminen oli hidasta ja työlästä tuotetun tiedon ollessa erittäin hajanaista. Tutustuin sitä kautta Pohjoismaissa tehtyyn tutkimukseen ja työhön vastikkeellisen seksin parissa. Pääsin osallistumaan erilaisiin verkostotapaamisiin joita olivat mm. Lapset ja nuoret keskustassa – verkosto ja Verke verkkonuoorisotyön verkosto, joiden myötä erilaiset alalla nuorten kanssa toimivat toimijat ja heidän tarjoamat mahdollisuudet tulivat tutuksi. Lisäksi yhteistyötä tehtiin Hiv-tukikeskuksen ja Verkkoterkkarien kanssa. Ymmärsin myös, että erilaiset pienet järjestötoimijat tekevät yhteistyötä, joka on hyvä asia. Verkostotapaamiset tuovat osaamista yhteen ja näin esimerkiksi Lapset ja nuoret keskustassa - verkoston osallistujatahot, joista esimerkkinä Aseman Lapset ja poliisi pysyvät ajan ilmiöiden tasalla, sillä eri toimijat tuovat tapaamisissaan oman äänensä ja havaintonsa kuuluviin.

Tietoperusta aiheesta vahvistui edellä mainittujen verkostotapaamisten hiljaisen tiedon myötä myös koulutusten myötä, joihin pääsin työharjoitteluni aikana. Osallistuin esimerkiksi Turun seksuaaliväkivallan ehkäisy – työryhmän järjestämään koulutuspäivään Häpeä ja seksuaalinen väkivalta syksyllä 2013. Luotua tietoperustaa ja käsittelemäni aiheen tärkeyttä vahvisti koko ajan samanaikainen työskentelyni lastensuojelun parissa nuorisokodissa, sillä lasten ja nuorten seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäiseminen on tärkeää työtä, joka kuuluu kaikille nuorten parissa toimiville henkilöille.

Parhaan lopputuloksen aikaansaamiseksi yhdistin monia erilaisia matkan varrella kohtaamiani kehittämistyön menetelmiä. Ensimmäisellä kerralla työstin aihetta sosiaalisen vahvistamisen kehittämishankkeeni toteutuksessa keväällä vuonna 2014 Stadin ammattiopiston lähihoitajaopiskelijoiden kanssa, kun suunnittelin heille vastikkeellista seksiä käsittelevän oppituntimallin, jota he kehittivät kanssani nuorille toimivammaksi kokonaisuudeksi. Kehittämishankkeeni vastasi vuoden 2013 kouluterveyskyselyn esille nostamaan tarpeeseen kohdentaa ennaltaehkäisevää työtä am-

mattikouluissa opiskeleville nuorille. Sain silloin idean käsitellä ammattilaisten koulutusta yhtenä tärkeänä näkökulmana opinnäytetyötäni. Kokoonnuimme Nuorten Exitin työntekijöiden kanssa myös palavereihin, jossa pohdimme tärkeitä kehittämistarpeita ja omia mielenkiinnon kohteitani. Osallistuin myös Humanistisen ammattikorkeakoulun TKI-keskus Ilkan seminaareihin, jossa sain vertaisarviointia, jotta kehittämistyöni olisi tarpeita vastaava myös opiskelijoiden näkökulmasta. Toteutin opinnäytetyötäni jatkuvasti yhteistyössä tilaajatahon kanssa ja pyysin heitä kommentoimaan ideoitani ja ajatuksiani käyttämällä tulevaisuusverstaan mukaista kehittämistyönmallia, jossa tavoitteena on hahmottaa tulevaisuutta haluttujen suuntaviivojen mukaisesti hyödyntämällä eri työntekijöiden osaamista.

Kehittämistyön tarvetta selvitin lisäksi ammattilaisten webropol-kyselyssä, jonka lisäksi haastattelin Väestöliiton asiantuntijaa, sekä kahta poliisia. Poliisia halusin haastatella siksi, että yhteistyön kynnyks lastensuojelun ja poliisin välillä madaltuisi. Halusin poliisilta myös neuvoja käytännöntyöhön. Rikoslain tuntemus seksuaalipalveluiden ostamisen osalta on lisäksi huolestuttavan monelle tuntematon ja halusin tuoda selkeästi esille, että seksuaalipalveluiden ostaminen alaikäiseltä on laitonta ja Suomen Rikoslaisissa tuomittavaa.

Työn tarkoitus on palvella Nuorten Exitin toimintaa nostamalla esille ammattilaisilta kerättyjä kehitystarpeita ja antamalla näiden pohjalta käytännön kehitysideoita. Tuottamastani aineistoista tullaan painamaan opas ammattilaisille, joka vastaa ammattilaisten tarpeeseen saada lisätietoa vastikkeellisesta seksistä sekä tarjota käytännön työvälineitä asiakastyöhön. Kehittämistyöni tarkoitus ei ole palvella ainoastaan tilaajatahoa, vaan nostaa esille yleisesti asioita, joihin tulisi kiinnittää huomiota mm. opettajien ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten koulutuksessa.

5.1 Aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyössä on pohdittava tarkoituksenmukaisia ja parhaiten palvelevia kehittämistyön menetelmiä, sekä aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Aineistoa kerätään erilaisilla tutkimusmenetelmillä, joilla tarkoitetaan erilaisia tapoja ja käytäntöjä kerätä havaintoja sekä tietoa. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 172).

Käytin useita eri menetelmiä ja pohdin etukäteen minkälainen menetelmä palvelisi parhaiten kutakin tavoitetta kerätä aineistoa. Pohjatyössäni käytin kehitystyön menetelmiä kuten aivoriihtä, jossa pohdimme Nuorten Exitin työryhmän kanssa kehittämistyön tarpeita ja siten sopivia opinnäytetyön aiheita. Aivoriihellä tarkoitetaan kehitys-ideoiden työstämistä ryhmässä, jossa ohjaajan avulla pohditaan uusia lähestymistapoja ja ideoita havaittuun ongelmaan. Tässä tapauksessa työstimme erilaisia ideoita ja otin tarkoituksenmukaisia kehittämistyön menetelmiä käyttöön. (Moilanen, Teemu & Ojasalo, Katri & Ritalahti, Jarmo 2015,160-163). Vertaisarvioinnissa hyödynsin Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoita antamaan vertaispalautetta työni eri vaiheissa, jotta aineistonkeruumenetelmät olisivat todella tarkoituksenmukaisia ja huomioisivat tarvittavat asiat.

Pääkaupunkiseudulla nuorten kanssa työskentelevien lastensuojelun ammattilaisten tutkimus toteutettiin anonymisoinnalla webropol- kyselynä. Kyselytutkimuksessa käytin strukturoitujen kysymysten lisäksi puolistrukturoituja kysymyksiä, sekä avoimia kysymyksiä. Tämä mahdollisti työntekijän kokemuksen ja näkökulmien esille tuomiseen ja näin saamalla webropol- kyselyn vastauksille suuremman merkityksen. (Eskola & Suoranta 1998, 86).

Kyselytutkimuksen toteuttamiseksi oli opeteltava käyttämään webropol- ohjelmaa. Webropol- kyselyn kysymykset on pohdittu yhteistyössä tilaajatahon kanssa ja turhat kysymykset on karsittu pois, jotta kysely on lyhyt, ytimekäs ja selkeä. Liian pitkässä kyselyssä olisi riskinä myös, ettei vastaaja jaksa vastata kyselyyn. Kyselytutkimuksen vastausten analysointi tapahtui asettamalla vastaukset tiettyjen ennalta suunniteltujen teemojen alle.

Lisäksi käytin haastattelun eri muotoja haastatellessani Väestöliiton asiantuntijaa, sekä kahta poliisia. Kahta poliisia haastattelin puolistrukturoiduilla sähköpostihaastattelulla ja Väestöliiton asiantuntijan haastattelussa tapasin haastateltavan ja hyödynsin teemahaastattelun muotoja käyttäen valmiiksi laatimaani puolistrukturoituja kysymyksiä. Teemahaastattelu muistuttaa keskustelutilannetta, jossa haastateltava vastaa teemoittain ennalta laadittuihin kysymyksiin. (Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000, 86-87). Kaikki haastattelut olivat asiantuntijahaastatteluja, joille on ominaista tietyn alan hyvä tuntemus ja asiantuntija-asema. Haastateltavien valinta ja kysymysten lähestymistapa oli tarkoin harkittu opinnäytetyön tutkimusongelmia mukailevaksi. Oma työhistoriani ja Nuorten Exitin työn tuttuus toivat myös tietynlaisen ennakkokäsi-

tyksen nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten kohtaamista haasteista käytännön työssä ja tulevaa ammattilaisille suunnattua opasta ajatellen halusin haastatteluissa painottaa näitä haasteita, joita lastensuojelun ammattilaiset työssään kohtaavat.

Opinnäytetyössäni hyödynnän kvalitatiivista, eli laadullista ja kvantitatiivista, eli määrällistä tutkimusta. Laadulliselle tutkimukselle on tunnuksenomaista aineistonkeruumenetelmät, jotka tuovat esille ihmisen äänen ja kokemukset. Haastatteluihin valitaan tarkoituksenmukaisesti haastateltavia, jotka voivat olla jonkin alan erityisosaajia ja tuovat täten tietyn näkökulman esille. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä sekoittamatta omia kokemuksia ja asenteita siihen. (Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000). Määrälliselle tutkimukselle tavoitteena oli saada vastaajajoukon yleiskäsitys aiheesta ja ilmaista tulokset numeerisesti. (Vehkalahti, Kimmo 2008, 13).

Menetelmiä pohtiessani oli varauduttava siihen, että käsiteltävän teeman tietynlaisen arkaluonteisen piirteen vuoksi haastattelu-, ja kyselyaineiston saaminen saattaisi olla hyvin haasteellista. Oli lisäksi riski, etteivät suurta työtä teettävät tutkimuslupa-anomukset mene läpi. Erilaisten kehittämistyön menetelmien käyttämien opinnäytetyön eri työvaiheissa kuitenkin loi uskoa siihen, että työ on ammattialalle niin tärkeä, että sen eteen kannattaa tehdä lujasti töitä ja aineistoa saadaan kerättyä riittävästi. Tutkimuslupa-anomuksissa lähetin kunkin tahon erikseen vaatimat asiakirjat määräaikoihin mennessä tutkimuslupia käsitteleville tahoille. Kunnan tutkimuslupia myönnetään vain kehittämisstrategiaa vastaaville hankkeille. Tutkimusluvissa selostettiin selkeästi mitä olen tekemässä ja miksi. Erityistä huolellisuutta tuli kiinnittää eettisiin periaatteisiin, saadun aineiston huolelliseen säilyttämiseen ja salassa pidettävien tietojen huolelliseen hävittämiseen tehdyn tutkimuksen jälkeen. Lisäksi olen velvollinen raportoimaan kunnalle saamani tulokset. Tutkimusluvan käsittelyyn on varattava aikaa, sillä useilla tahoilla tutkimuslupien myöntämisestä päätetään tietyin väliajoin vasta vasten tarkoitetuissa kokoontumisissa. Olisi ollut todella mielenkiintoista lähettää webropol- kysely laajemmalle toimijakunnalle ja tutkia eri kuntien ja yksityisten tahojen tuloksia tai yhden kunnan sisällä eri toimijoiden tuloksia, mutta aikataulusyistä ja tutkimuslupa-anomusten tuottamasta suuresta työstä johtuen se ei ollut tässä työssä mahdollista.

5.2 Aineistonhankintamenetelmien luotettavuus ja työn eettisyys

Olen pohtinut työn eettisyyttä ja arkaluonteisen aiheen vuoksi olen tehnyt haastattelukysymykset, sekä webropol- kyselyn kysymykset sellaisiksi, ettei niistä voi tunnistaa vastaajaa tai vastaajan kohdetta. Eettisistä syistä en haastattele alaikäisiä nuoria, vaan vastikkeellisen seksin ilmiötä lähestytään lastensuojelun ammattilaisten kokemusten ja havaintojen perusteella. Vastaajat ovat kunnan lastensuojelun pätevyysvaatimusten mukaisesti sosiaali- ja terveysalan korkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä. Kysymysten tarkoitus on edesauttaa sosiaali- ja terveysalan, sekä nuorisotyön ammattilaisia työskentelemään vastikkeellisen seksin piiriin ajautuneen nuoren kanssa ja kohdentaa Nuorten Exitin koulutustyötä oikeille osa-alueille. Kerroin tekemässäni saatekirjeessä lyhyesti ja ytimekkäästi kuka olen, mitä olen tutkimassa ja miksi. Lisäksi webropol-kyselyä toteuttaessani toin selkeästi ilmi, että kyseessä on anonymikysely.

Toteutin henkilökohtaiset haastattelut anonymisti haastateltavan niin halutessa. Opinnäytetyöni ei tutki arkaluonteisia potilasarkistoja tai muita rekistereitä, vaan sen tarkoituksena on tarkastella ammattilaisten kokemuksia käytännön kentältä nuorten vastikkeellisesta seksistä.

Käsittelen raportissani pääkaupunkiseudun lastensuojelun ammattilaisia ja en erittele saamiani vastauksia kaupunkien, työnantajien tai muiden tekijöiden kautta, joista voisi tunnistaa yksittäisiä vastaajia tai tahoja. Webropol- kyselyyn valikoitui satunnaisesti 17 eri lastensuojelutyötä tekevää ammattilaista yhden pääkaupunkiseudun kunnan palveluksesta. Haastateltavat henkilöt on valittu heidän asiantuntijaroolinsa vuoksi. Olen tutustunut tutkimustyön eettisiin periaatteisiin ja sitoutunut toimimaan niiden perusteella.

Olen tehnyt tutkimuslupa-anomuksen pääkaupunkiseudun kunnalle ja Väestöliitolle, joissa olen pohtinut työni eettisiä periaatteita ja saanut luvan toteuttaa kyselyn ja haastatteluja. Tutkimusluvut työlleni myönnettiin tammikuussa 2015.

5.3 Tutkittavat henkilöt

Hankin aineistoa haastattelemalla ammattilaisia, jotka kohtaavat työssään vastikkeellisen seksin pariin ajautuneita nuoria. Kyselyssä kartoitan nuorten kanssa työskentelevien lastensuojelun ammattilaisten havaintoja vastikkeellisesta seksistä, sekä tuon esille lastensuojelun ammattilaisten äänen tarpeineen ja kehitysehdotuksineen. Nuorella tarkoitan opinnäytetyössäni 13 -18-vuotiaita nuoria, sillä se on nuorisokoteihin sijoitettujen nuorten ikä.

Kyselytutkimukseni tehtiin yhden pääkaupunkiseudun kunnan sijoittamien nuorten lastensuojelulaitoksissa. Kysely lähetettiin kaikkiin kunnan omiin laitoksiin ja vastauksia sain 17. Yksityisiä lastensuojelulaitoksia ei ole mukana tutkimuksessa.

Tutkimuksen luotettavuutta mitataan validiteetillä, joka kertoo mitattiinko sitä mikä oli tarkoituksenmukaista ja reliabiliteetillä, jolla tarkoitetaan kyselytutkimuksen luotettavuutta ja toistettavuutta. (Vehkalahti, Kimmo 2008, 40-42).

Kyselytutkimuksen vastauksia ei voi yleistää kaikkien lastensuojelun nuorisokodeissa työskentelevien henkilöiden kokemukseksi, sillä kyselytutkimukseen on saattanut vastata erityisesti sellaisia henkilöitä, jotka ovat kohdanneet työhistoriansa aikana alaikäisten harjoittamaa vastikkeellista seksiä. Oman kokemukseni mukaan nuorisokodeissa työskentelevien ammattilaisten kokemukset vastikkeellisen seksin harjoittamisesta ovat kuitenkin yleisiä. Tätä väitettä tukevat myös aiempi tutkimus Suomessa ja Ruotsissa. (Vuorelainen, Anna 2013, Lastensuojelun keskusliitto 2013 & Ungdomsstyrelsens 2009).

Opinnäytetyössäni ääneen pääsevät nuorten kanssa työskentelevät kaksi poliisia ja Väestöliiton asiantuntija. Väestöliiton asiantuntijan ja poliisin asiantuntijahaastattelukysymykset asettelin sellaisiksi, että ne vastaavat nuorten kanssa työskentelevien lastensuojelun ammattilaisten arjessa kohtaamiin haasteisiin ja vaikeisiin kysymyksiin vastikkeellisen seksin teemasta.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena oli vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin

1. Millaisia kokemuksia ja havaintoja lastensuojelussa nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisilla on alaikäisten vastikkeellisesta seksistä?
2. Onko vastikkeellisen seksin ilmiö tuttu lastensuojelussa työskenteleville ammattilaisille?
3. Onko sosiaali- ja terveysalan ja nuorisotyön ammattilaisilla valmiuksia kohdata vastikkeellisen seksin ilmiö?
4. Mitä haasteita vastikkeellisen seksin teema luo käytännön työhön ja miten erityisasiantuntijat voivat vastata näihin nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten kohtaamiin haasteisiin?
5. Minkälaisia kehittämistarpeita nousee esille ammattilaisille suunnatussa kyselytutkimuksessa ja miten Nuorten Exit voi vastata näihin esille nouseviin tarpeisiin?

Opinnäytetyötäni varten haastattelin Väestöliiton asiantuntijaa, kahta poliisia ja 17 pääkaupunkiseudulla lastensuojelussa nuorten kanssa työskentelevää ammattilaista. Työni tarkoitus oli yhdistää vastikkeellisen seksin teemassa nuoren parhaaksi toimivien viranomais-, ja auttajatahojen kokemus ja ammattitaito, sekä madaltaa kynnystä moniammatillisen yhteistyön toteuttamiseksi eri tahojen välille.

Käytän saamaani haastatteluaineistoa opinnäytetyön tietoperustassa, sillä haastatteluvien henkilöiltä saatu haastatteluaineisto on asiantuntija-aseman vuoksi erityisen arvokasta tietoa.

Nuorten Exit on tehnyt töitä vastikkeellisen seksin teeman ympärillä vuodesta 2010, mutta käytin tarkoituksella ulkopuolisia lähteitä työssäni, jotta tilaajatahon omat näkemykset ja kokemukset eivät tule esille tässä työssä. Sen sijaan työni tarkoitus oli kerätä tietoa, kokemuksia ja kehittämisideoita, joita hyödynnetään Nuorten Exitin tekemässä oppaassa.

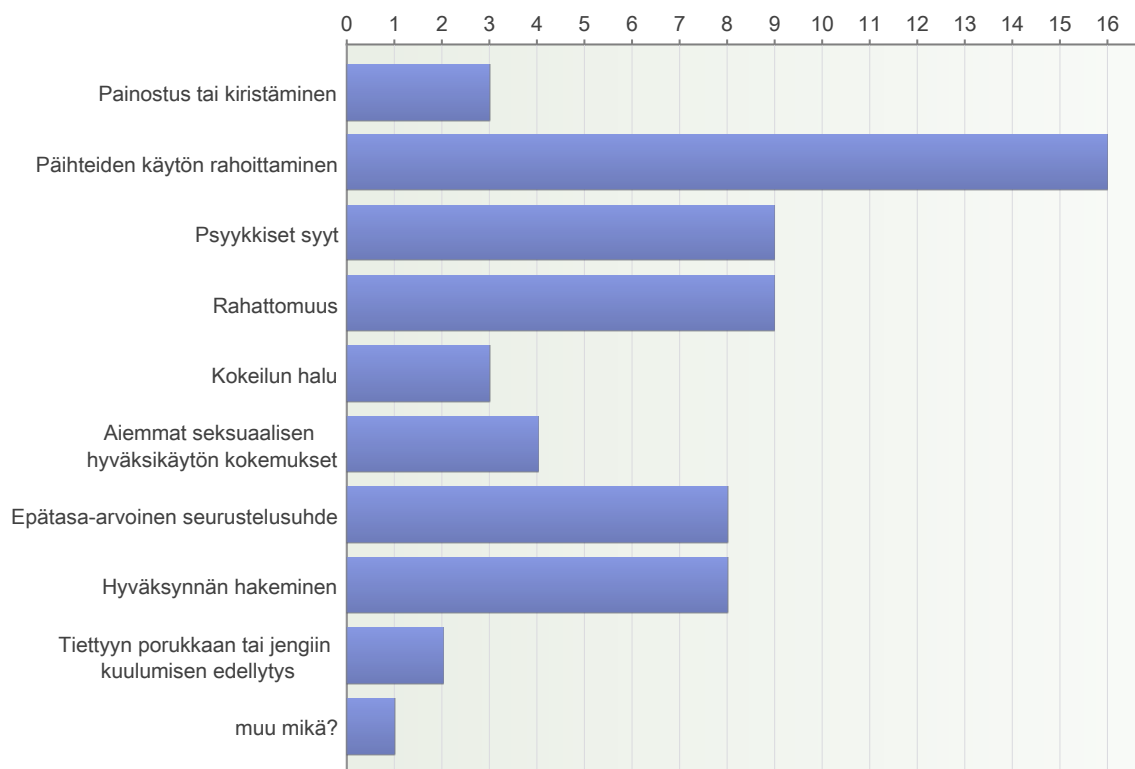
6.1 Webropol- kyselyn tulokset

Vastikkeellista seksiä oli kohdannut työssään 76,5% vastanneista laitoksen työntekijöistä, loppuilla 23,5% vastanneista oli herännyt epäily nuoren vastikkeellisen seksin kokemuksista. Vastikkeellisen seksin parissa olleista nuorista 35,3% oli ollut tyttöjä, 11,8% poikia ja 52,9% tapauksista molempia. Tämä vastaa aiemmin saatuja tutkimustuloksia siitä, että myös poikien harjoittama vastikkeellinen seksi on yleistä, joka tulee huomioida poikien seksuaali-, ja turvataitokasvatuksessa.

29,4% vastaajista kertoi nuorten kuuluneen johonkin vähemmistöryhmiin kuten vammaisiin ja kolmessa tapauksessa maahanmuuttajiin.

Vastikkeellisen seksin harjoittaminen tuli työntekijöiden tietoon yleisimmin nuorten kertoessa asiasta itse 70,6%. 23,5% tapauksista toinen nuori toimi ilmoittajana ja viranomaiselta saatiin tieto 58,8% tapauksista. Vastanneista kaksi kertoi saaneensa tietää nuoren vastikkeellisesta seksistä kuulemalla puheluita ja ihmettelemällä nuoren käytössä olleita suuria käteissummia. Yksi vastanneista kertoi nuorten puheiden olevan sellaisia, että vastikkeellisen seksin kokemuksia on syytä epäillä.

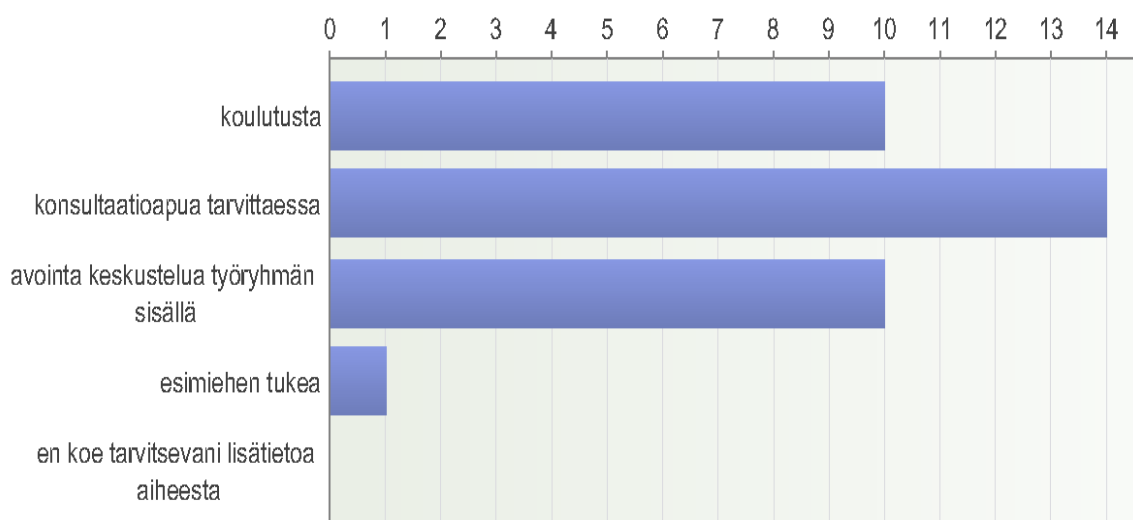
Taulukko 3. Minkä syiden epäilet olevan nuoren vastikkeellisen seksin kokemuksien taustalla? (voit valita usean vaihtoehdon)

Kysyttäessä ammattilaisten näkemyksiä vastikkeellisen seksin harjoittamisen syistä, nousi päihteidenkäytön rahoittaminen suurimmaksi syyksi. 94,1 % vastanneista ilmoitti sen olevan suurin syy.

Ammattilaiset kokivat saadun koulutuksen olevan puutteellista. Vain 17,6 % vastanneista kertoi saaneensa opinnoissaan riittävät valmiudet kohdata vastikkeellisen seksin kokemuksia omaava nuori. Sen sijaan vastikkeellisen seksin käsittelemistä opinnoissa toivottiin. 94,1 % prosenttia vastaajista toivoisi, että opinnoissa käsiteltäisiin vastikkeellisen seksin teemaa. Kuitenkin 70,6 % vastanneista koki omaavansa tarvittavat valmiudet kohdata vastikkeellisen seksin kokemuksia omaava nuori.

Taulukko 4. Millaista lisätietoa tarvitsisit vastikkeellisesta seksistä ammattitaitosi kehittämiseksi? (voit valita useamman vaihtoehdon)

82,4% vastanneista toivoi saavansa konsultaatioapua tarvittaessa ammattitaitonsa kehittämiseksi. 58,8% toivoi lisäksi koulutusta ja avointa keskustelua aiheesta.

17,6% vastanneista kertoi heidän työpaikkaan olevan toimintamalli vastikkeellisen seksin epäilyjä varten. 29,45 vastanneista kertoi hyvistä käytännöistä, joita työpaikoilla käytetään vastikkeellisen seksin käsittelyssä tai puheeksi ottamisessa. Näitä hyviä käytäntöjä olivat erilaiset päihdetyön haastattelumenetelmät, kuten EuroADAD- haastattelu, jolla kartoitetaan nuorten tilannetta arvioimalla päihteiden käytön, psykososiaalisten ja mielenterveydellisten ongelmien laajuutta. (EuroADAD 2015). Lisäksi mainittiin erikseen päihdehaastattelu, jossa kysytään vastikkeellisen seksin kokemuksista kaikilta nuorilta. Hyväksi käytännöiksi koettiin yhteistyö Nuorten Exitin kanssa, avoin keskustelu työryhmässä ja selkeä työnjako asiakastilanteissa, joissa epäillään vastikkeellista seksiä.

Huolestuttavaa on, ettei 58,8 % vastanneista tuntenut rikoslakia vastikkeellisen seksin osalta. Lisäksi 29,4 % vastanneista kertoi joutuneensa sellaiseen tilanteeseen, jossa ei ole tiennyt miten toimia. 88,2 % vastaajista tiesi mistä voi saada tarvittaessa konsultaatioapua, mikäli kokee tarvetta sellaiselle. 58,8 % kertoi lisäksi Nuorten Exitin olevan tuttu toimija.

Ammattilaiset pohtivat parhaita keinoja ennaltaehkäistä nuorten vastikkeellisen seksin kokemuksia. Parhaaksi keinoksi koettiin avoin keskustelu nuoren ja työryhmän kanssa, joka mainittiin kymmenessä eri vastauksissa. Keskustelun koettiin helpottavan nuorta palaamaan asiaan tarvittaessa ja asiasta oli tärkeää puhua niiden oikeilla nimillä, rehellisesti ja riittävän aikaisessa kehitysvaiheessa.

”Tiedottaa nuoria asiasta ja puhua asiasta sen oikealla nimellä. Ennaltaehkäisy ehkä mahdotonta, mutta sen jälkeisen asian hoitaminen paremmin mahdollista tiedottamisella, kouluttamisella yms.

” Mielestäni asioista pitäisi puhua avoimesti ja jakaa tietoa, jotta nuoret näkisivät, että tällaisista asioista voi ja pitää puhua. Silloin heidän olisi helpompi kertoa ongelmistaan.”

Turvallisuuden tunteen lisääminen ja luotettavan aikuisen olemassaolo koettiin myös tärkeäksi ja mainittiin useissa vastauksissa.

”Luotettavan ja turvallisen aikuisen läsnäolo arjessa ja vuorovaikutuksen harjoittelu, mahdolliset harjoitteet oppia suojelemaan itseään kuten osata/pystyä kieltäytymään. ”

”Turvallinen lapsuus ja nuoruus. Turvallinen aikuisuus lapsen elämässä läsnä. Perusturvallisuuden tunne rakentuu lapselle pienestä alkaen. Jos kokee olevansa turvassa ei tarvitse hakea tällaisia kokemuksia eikä myöskään ajautu tilanteisiin.”

Tiedon jakaminen rikospuoli huomioiden koettiin myös tärkeänä , jotta nuori tietää että näistä asioista voi ja pitää puhua.

”Rangaistusten koventaminen ja vanhemmuuden tuki varhaisessa vaiheessa. Myös rikospuolta pitäisi käsitellä enemmän, näkyvämmiin. ”

Tärkeäksi koettiin myös varhainen puuttuminen, nuoren tukena oleminen ja päihteiden käytön ennaltaehkäisy. Lisäksi mainittiin pysyvien ihmissuhteiden merkitys ennaltaehkäisevässä työssä.

Työntekijät toivoivat koulutusta, sekä moniammatillista yhteistyötä nuorisokotien, koulujen ja Nuorten Exitin välille. Tiedon lisääminen, työryhmän avoin keskustelu, esimiehen tuki ja konsultaatiomahdollisuus luovat parhaat edellytykset työskentelylle.

6.2 Haastattelutulokset

Haastattelujen tavoitteena oli saada poliiseilta ja Väestöliiton asiantuntijalta tärkeitä neuvoja käytännön nuorten kanssa tehtävään työhön. Haastattelut pyrkivät vastaamaan haasteisiin, jotka liittyvät nuoren kohtaamisen lisäksi ilmoitusvelvollisuuteen ja työryhmän tuen merkitykseen.

Haastatteleman Väestöliiton asiantuntija korosti työryhmän tuen ja esimiestyön merkitystä työntekijän jaksamisessa ja nuoren kunnioittavassa kohtaamisessa vastikkeellisen seksin ilmiössä.

Väestöliiton asiantuntijan mukaan vastikkeellisen seksin tematiikka herättää voimakkaita tunteita työntekijässä, joten koko työryhmän tuen merkitys on erittäin suuri työntekijän jaksamisessa ja hyvinvoinnissa. Työyhteisön ja esimiehen tuella on suuri merkitys. Työntekijää kuormittavia tekijöitä voivat olla vastikkeellisen seksin epäilyjen vähättely, tai eri tavoin huomiotta jättäminen ja se, että vastikkeellisen seksin kokemuksia omaavasta nuoresta puhutaan epäkunnioittavalla tavalla unohtaen hänen olevan rikoksen uhri. Saatetaan esimerkiksi ajatella, että päihderiippuvuuden luonteeseen kuuluu päihteiden rahoittaminen seksiä myymällä. Työntekijää kuormittaa myös se, ettei työryhmässä pohdita yhdessä, kuka ottaa vastuulleen asian hoitamisen eteenpäin tarvittavalla tavalla. Tulisikin pohtia miten vahvistaa työryhmän ymmärrystä asiassa? Tieto lisää ymmärrystä. On äärimmäisen merkitsevää voiko työyhteisössä purkaa tilanteista syntyneitä ajatuksia, sillä työntekijä voi olla huolissaan ja kokee avuttomuutta. Työntekijän ahdistus ei saa tulla nuoren kannettavaksi.” (Väestöliiton asiantuntija 2015).

Työntekijät kokevat usein epävarmuutta kohdatessaan tilanteita, joissa on syytä epäillä vastikkeellista seksiä. Työntekijä pohtii miten ottaa asia puheeksi nuoren kanssa, mitä ilmoitusvelvollisuus tarkoittaa käytännössä ja miten sen tekeminen käytännössä hoidetaan.

”Esimieheltä ei tarvitse kysyä lupaa ilmoituksen tekemiseen, koska velvollisuus on laissa säädetty ja ei ole harkinnanvaraista. Lastensuojelulain 25 §:ssä todetaan, että ilmoitus on tehtävä, kun ilmoitusvelvollisuuden alaisella henkilöllä on syytä epäillä RL:n 20 luvun mukaista rikosta. Ilmoitusvelvollisuuden kynnys on näin ollen matala. Muun muassa rikoslain

esitöissä on aikanaan todettu, että "syytä epäillä" -kynnyksellä tarkoitetaan kynnystä, jolloin asioita huolellisesti harkitseva ihminen objektiivisesti havaittavien seikkojen perusteella epäilee rikoksen tapahtuneen. (Rikosylikonstaapeli 2015).

Työntekijä tekee havaintoja nuoren vastikkeelliseen seksiin viittaavista asioista ja pohtii niiden todenmukaisuutta. Epävarmoissa tilanteissa tulisi rohkeasti konsultoida poliisia, joka on mahdollista myös anonyymisti kertomatta nuoren nimeä. Selkeissä tapauksissa ilmoitus tulisi tehdä nopeasti.

"Mitä nopeammin epäilystä ilmoittaa poliisille, sen paremmat lähtökohdat mahdollisen esitutinnan suorittamiselle on. Turhaa viivettä tulee aina välttää.

On huomioitavaa, että seksuaalirikoksesta tietoa saanut ammattilainen on ilmoitusvastuussa. Esimerkiksi nuorisokodissa työskentelevä ammattilainen ei voi jättää ilmoitusta sosiaalityöntekijän vastuulle, vaan se henkilö, kenellä on ensisijaista tietoa asiasta on ilmoitusvastuussa." (Rikosylikonstaapeli 2015).

Webropol – kysely nosti esille, että Rikoslain tuntemus on puutteellista seksuaalipalveluiden ostamisesta alaikäiseltä ja Väestöliiton asiantuntija oli huolissaan siitä, ovatko lastensuojelussa työskentelevät henkilöt riittävän tietoisia alaikäisten vastikkeellisen seksin olevan Rikoslaisa tuomittavaa ja että työntekijät ovat velvoitettu tekemään alaikäisten vastikkeellisen seksin havainnoista lastensuojeluilmoituksen ja rikosilmoituksen.

"Huoli siitä ovatko kaikki työntekijät tästä tietoisia, vai onko laissa tulkinanvaraisuutta? Onko niin paljon muitakin ongelmia, ettei ei halua lisää ongelmia?" (Väestöliiton asiantuntija 2015).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia vastikkeellisen seksin ilmiötä ja laajuutta nuorten kanssa toimivien ammattilaisten näkökulmasta. Sen tavoitteena oli tuoda esille lastensuojelun ammattilaisten ääni ja nostaa esille heidän kokemuksen myötä tulleet havainnot ilmiöstä. Työni yksi tärkeä tavoite oli tuoda esille ammattilaisten kohtaamat haasteet ja tarpeet vastikkeellisen seksin teemassa, joihin Nuorten Exit voisi kehittämissyössään vastata. Työssäni hyödynnetään Väestöliiton asiantuntijaroolia nuorten seksuaaliterveyden edistämisyössä ja erityisesti saamaani Väestöliiton asiantuntija-haastattelua.

Tärkein tekemäni johtopäätös on alaikäisten vastikkeellisen seksin olemassaolo. Kyselytutkimuksessa yksikään lastensuojelun ammattilainen ei ilmoittanut, etteikö olisi kohdannut työssään vastikkeellisen seksin ilmiötä. Tämä tulos vastasi myös käytännön työssä tekemiäni havaintoja, Nuorten Exitin kokemuksia ja aiemmin tehtyä tutkimusta (Vuorelainen, Anna 2013). Ei kuitenkaan tiedetä oliko vastikkeellisen seksin harjoittaminen alkanut jo ennen sijoitusta. Vastikkeellisen seksin harjoittaminen saattaa olla jopa sijoituksen syy, eikä seuraus.

Vastikkeellisen seksin harjoittaminen ei kuitenkaan ole pelkästään lastensuojelun nuoria koskettava, sillä ehdotuksia ja häirintää kohtaavat taustoista huolimatta kaikenlaiset nuoret.

Toinen tärkeä johtopäätös oli päihteiden käytön ja vastikkeellisen seksin yhteys. Lastensuojelulaitoksissa nuorten vastikkeellisen seksin harjoittaminen yhdistettiin lähes aina päihteiden käyttöön. Päihteiden käyttöä rahoitettiin vastikkeellisen seksin harjoittamisella ja kompensoiduilla epätasa-arvoisina seurustelusuhteilla. Myös psyykkiset syyt ja rahan tarve nousivat useassa vastauksessa esille.

Kolmas johtopäätös oli se, että ammattilaisilla ei ole riittävästi tietoa vastikkeellisesta seksistä, sillä seksuaalista kaltoinkohtelua ja etenkin alaikäisten vastikkeellista seksiä ei käsitellä opinnoissa riittävällä tavalla. Sen sijaan 94,1 % vastanneista toivoi, että asiaa käsiteltäisiin enemmän opinnoissa. Lisäksi jo valmistuneille toivottiin täydennyskoulutusta, joka tulisi huomioida esimiestasolla, sekä koulutusten järjestävien

tahojen keskuudessa. Myös rikoslain tuntemus oli puutteellista ja poliisin kanssa tehtävää yhteistyön kynnystä tulisi madaltaa. Lastensuojelussa toimivat henkilöt tarvitsevat lisää koulutusta alaikäisten vastikkeellisesta seksistä ja Rikoslain, sekä lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden merkityksestä.

Yhteenvetona johtopäätöksistä voidaan todeta, että laitoshoidossa olevat nuoret tarvitsevat erityistä tukea itsetunnon vahvistamiseen seksuaalikasvatuksen tueksi. Heidän kohdallaan on erityisen tärkeää panostaa riittävään turvataitokasvatukseen. Poikien huomioimiseen seksuaalikasvatuksessa ja turvataitokasvatuksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota. Ammattilaisten on syytä olla tietoisia, että samalla tavalla kaveriporukoissa kuin tiiviissä yhteisössä asuvat nuoret voivat omaksua uusia riskialttiita toimintamalleja toisiltaan ja niiden tunnistaminen ja puuttuminen vaatii ammattilaisilta erityistä ammattitaitoa.

Tärkeimpänä asiana haluan tuoda esille työssäni ammattilaisten koulutuksen puutteen ja sen suuren tarpeen. Ammattilaiset haluavat oppia enemmän seksuaalisesta kaltoinkohtelusta ja vastikkeellisen seksin teemasta.

Opinnäytetyölleni asettamat tavoitteet toteutuivat yli odotusten. Arkaluonteisena koetun aiheen käsittelyssä oli suuri riski jäädä ilman haastatteluaineistoa. Aikaisemmin aihetta tutkinut Anna Vuorelainen (Anna, Vuorelainen 2013). haastatteli 13 ammattilaista ja yhtä täysi-ikäistä naista, jolla oli vastikkeellisen seksin kokemuksia alaikäisenä. Sosionomi AMK:n opinnäytetyössä vastikkeellista seksiä tutkineen Heidi Vähämaan (Vähämaa, Heidi 2013). haastattelupyyntöihin ei vastattu, mutta hän sai kolme vastausta sähköpostihaastatteluun. Kohtasin myös itse paljon haasteita ja ennakkoluuloja työskentelyni eri vaiheissa, mutta se vain vahvisti ajatustani siitä, että alaikäisten vastikkeellisen seksin teeman ympärillä tehtävä työ on merkityksellistä. Toisaalta sain myös paljon kannustavaa palautetta ja positiivista palautetta tuli erityisesti alan ammattilaisilta, joka oli henkilökohtaisesti erityisen tärkeää.

7.1 Kehitysehdotukset

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisena hankitun työkokemuksen ja yhteisöpedagogi AMK opiskelijan roolissa olemisen myötä halusin opinnäytetyölläni tuoda esille opis-

kelijoiden ja ammattilaisten koulutuksen tarpeen seksuaalisen kaltoinkohtelun ja vastikkeellisen seksin teemoissa.

Erityisryhmien kanssa työskentelevien koulutukseen tulisi kiinnittää erityishuomiota. Nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten koulutus vastikkeellisen seksin teemasta ei usein ole riittävää.

Lisäksi opettajat ovat nostaneet esille tarpeen seksuaaliterveyttä koskevalle täydennyskoulutukselle ja tuoneet huolta siitä, ettei seksuaaliterveyden opettamiselle ole opetussuunnitelmissa varattu tarpeeksi aikaa. Oppilaitoksissa seksuaaliterveydettä opettaville ei Suomessa ole määritelty erityisiä pätevyysvaatimuksia, joten vastikkeellisen seksin huomioiminen opetuksessa on pitkälti kiinni myös opettajan omista kiinnostuksen kohteista ja tiedon tasosta. THL:n sairaanhoitopiireille teettämä kysely vuonna 2012 kuitenkin osoitti, että seksuaaliterveyteen liittyvää koulutuksen määrä oli kasvanut. THL:n seksuaali- ja lisääntymisterveydentoimintaohjelma 2014-2020 asetti tavoitteeksi sisällyttää sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten koulutukseen riittävän määrän seksuaalisuus- ja lisääntymisterveyttä koskevaa opetusta, sekä järjestää täydennyskoulutusta ammattilaisille, sekä opettajille. (Edistä, ehkäise, vaikuta 2014, 182-190). Näissä ei kuitenkaan huomioitu nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajia tai yhteisöpedagogeja, jotka työskentelevät myös kasvatustehtävissä.

Koulutuksen tarve tuli esille myös teettämässäni kyselyssä, jossa vain 17,6% lastensuojelussa työskentelevistä ammattilaisista kertoi saaneensa riittävät valmiudet opinnoissaan kohdata vastikkeellisen seksin kokemuksia omaava nuori. 94,1% heistä toivoi, että opinnoissa käsiteltäisiin vastikkeellisen seksin teemaa. Nuorten Exitin tulisi tehdä vaikuttamistyötä, jotta koulutuksen tarve tulisi esille.

Kyselyssäni nousi selvästi esille päihteiden käytön ja vastikkeellisen seksin yhteys. Vastaajista peräti 94,1% piti todennäköisimpänä syynä vastikkeellisen seksin harjoittamiselle päihteiden käytön rahoittamista. Tähän tulisi jatkossa kiinnittää huomiota niin päihdenuorten kanssa työskennellessä, ammattilaisia kouluttaessa ja kehittämissuunnittelussa. Vastikkeellista seksiä ja päihteiden käyttöä tulisi lisäksi tutkia.

Ottaen huomioon Nuorten Exitin pienet henkilöstöresurssit kehittämistyössä kannattaa kiinnittää huomiota ”tiedonlevittäjien” kouluttamiseen. Näitä ovat henkilöt, jotka kohtaavat työssään paljon nuoria tai opettavat työssään nuorten kanssa tulevaisuudessa työskenteleviä ammattilaisia. Muita tärkeitä kohderyhmiä ovat esimerkiksi

opiskelijat, lastensuojelun työntekijät, päihde- ja mielenterveystyöntekijät, opettajat, sosiaali- ja terveysalan, sekä nuorisoalan oppilaitosten opettajat ja opiskelijat, erityisryhmien kanssa työskentelevät järjestötoimijat ja ammattilaisten koulutustapahtumat. Syksyllä 2014 Nuoreten Exit koulutti 10 lastensuojelun vastaanotto-, ja kriisityön yksikköä seksuaalisen kaltoinkohtelun ja vastikkeellisen seksin tunnistamisesta ja puheekisotosta. Tästä saatiin hyvää palautetta ja koulutukselle on jatkossakin tarvetta. Nuorten Exit on ryhtynyt toteuttamaan vapaaehtoisten hyödyntämistä työssään. Näiden vapaaehtoisten on mahdollista myöhemmässä vaiheessa toimia tiedonvälittäjinä ja vierailla esimerkiksi kouluissa ja nuorisotaloilla.

Vaikka Nuorten Exitillä on jo toimintaa internetissä ja sosiaalisessa mediassa, tulisi sosiaalista mediaa hyödyntää vielä laajemmin ja ammattimaisemmin hyödyntämällä esimerkiksi nuorten keskuudessa suosittuja bloggaajia tai tekemällä yhteistyötä esimerkiksi media- ja tietotekniikka-alan koulujen kanssa hyödyntäen opiskelijoiden osaamista. Nuorten Exit tekee etsivää työtä internetissä, mutta tulisi pohtia miten työ tulisi näkyväksi nuorekkaammin ja pysyisi jatkuvasti ajanhermoilla.

Nuorten Exitin toiminnasta olisi hyvä lisäksi tiedottaa nuorten kanssa työskenteleviä tahoja esimerkiksi tulevan oppaan myötä. Yhteistyön lisäämistä ja omasta toiminnasta tiedottamista toivottiin myös webropol-kyselyssä.

Pyysin teettämässäni kyselyssä ammattilaisilta kehitysehdotuksia Nuorten exitille ja he toivoivat yhteistyön parantamista koulujen, nuorisotalojen, nuorisokotien, turvakotien ja perheiden kanssa. Lisäksi toivottiin koulutusta, tiedotusta ja työn jalkauttamista nuorten pariin. Nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten koulutusta toivottiin erityisesti. Lisäksi toivottiin parempaa näkyvyyttä ja tiedottamista, näyttävää julkista kampanjaa ja tieteellisen tutkimuksen tulosten julkituomista ja käytäntöön soveltamista.

Koska rikoslain tuntemus seksuaalipalveluiden ostamisesta alaikäiseltä ei ollut usealle lastensuojelunkaan parissa työskentelevälle ammattilaiselle tuttua, tulisi koulutukseen panostaa erityisesti. Voisiko Nuorten Exit tehdä yhteistyötä poliisin kanssa?

Työntekijän jaksaminen on koetuksella tehdessä töitä seksuaalisen kaltoinkohtelun parissa. Esimiestyön merkitys korostuu työntekijöiden hyvinvoinnissa ja työssä jaksamisessa. Olisi tärkeää kouluttaa esimiesasemassa työskenteleviä henkilöitä, jotta he ymmärtävät missä vastikkeellisessa seksissä on kyse.

Poikien ja vastikkeellisen seksin yhteyttä ei ole tutkittu Seksuaalikasvatuksessa ja seksuaalisesta kaltoinkohtelusta puhuttaessa unohdetaan liian usein poikanäkökulma. Nuorten Exitillä olisi hyvä mahdollisuus tehdä yhteistyötä poikien kanssa työskentelevien tahojen kanssa.

7.2 Tiedon levittäminen ja oppaan valmistelu

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää Nuorten Exitin toimintaa ja kartoittaa ammattilaisilta heräämiä kehittämistarpeita, löytää erityispiirteitä, joihin kohdentaa työtä ja saada asiantuntijoita vastaamaan ammattilaisten vastikkeellisessa seksissä haasteelliseksi koettuihin kysymyksiin. Tutkimustuloksia tullaan hyödyntämään Nuorten Exitin kehittämistyössä, jossa vastataan ammattilaisten tarpeisiin kouluttamalla heitä vastikkeellisen seksin teemassa.

Sen yksi tärkeä tarkoitus oli myös tuottaa materiaalia ammattilaisille suunnattuun oppaaseen, joka tullaan painamaan kirjallisena versiona Nuorten Exitin käyttöön. Tämän oppaan tarkoitus on lisätä tietoa vastikkeellisesta seksistä erityisesti nuorten kanssa toimivien eri ammattilaisten käyttöön.

Raportoin tutkimustulokset tahoille, jossa kyselytutkimukseni on teetetty. Täten johtotasossa tullaan tietoiseksi ammattilaisten mahdollisista tarpeista esimerkiksi koulutukseen liittyen. Lisäksi Nuorten Exit tulee tiedottamaan opinnäytetyöni tuloksista tiedotteessaan ja omilla sivuillaan.

Jokaisen ammattilaisen tulisi pysähtyä pohtimaan miten puhun nuoresta ja miten puhun nuorelle, jotta olisin hänelle avuksi ja hyödyksi matkallaan kohti aikuisuuden seksuaalisuutta. (Väestöliiton asiantuntija 2015).

LÄHTEET

Aaltonen, Jussi 2012. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Aho, Tuulia & Kotiranta-Ainamo, Anna & Pelander, Anne & Rinkinen, Tuija 2008. Puhutaan seksuaalisuudesta – nuori vastaanotolla. Helsinki: Väestöliitto.

Abelsson, Jonna & Hulusjö, Anna 2008. I sexualitetens gränstrakter – en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster. Göteborg: Göteborgs stad resursförvaltning

Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Gummerrus.

Biaudet, Eva 2014. Kansallinen ihmiskaupparaportti – Kertomus 2014. Arvio ihmiskaupan vastaisen toiminnan tilasta ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisesta rikosprosessissa. Helsinki: Vähemmistövaltuutettu. http://ihmisoikeuskeskus-fi-bin.directo.fi/@Bin/4cc12b8d35b27fbb5b6dfb47f25f944e/1429798702/application/pdf/956736/55526_Ihmiskaupparaportti_2014_FIN_WEB.pdf

Brusila, Pirkko & Hyvärinen, Salla & Kallio Maaret & Porras, Kirsi & Sandberg Tarja 2009. Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Helsinki: Väestöliitto.

Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. Klemetti, Reija & Raussi-Lehto, Eija. (toim.) 2014. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinninlaitos.

Ellonen, Noora & Fagerlund, Monica & Kääriäinen, Juha & Peltola, Marja & Sariola, Heikki 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Tampere: Suomen yliopistopaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

EuroADAD 2015. Viitattu 28.4.2015 <http://www.euroadad.com>

Halonen, Miila & Kontula, Osmo & Reyes, Miguel 2014. Poikanäkökulma seksuaaliopetukseen – kasvattajan opas. Helsinki: Väestöliitto.

Helsingin sanomat 7.6.2014. Mies etsii poikia homosivustoilla. Viitattu 23.4.2015.

<http://www.hs.fi/kuukausiliite/a1402019858854>

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kallinen, Helena 2015. Mitä sitten tekisin? Opas seksuaalista väkivaltaa kokeneiden auttamiseksi. Raiskauskriisikeskus Tukinainen. Viitattu 28.3.2015

https://www.tukinainen.fi/e_kirja_1/#/64

Kouluterveyskysely 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Pääkaupunkiseutu kysymys 33.5. Viitattu 23.4.2015. [https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-](https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-alueittain)

[asiatuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-alueittain](https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-alueittain)

Lastensuojelun keskusliitto 2013. Hatkassa - Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen käytännöistä. Viitattu 12.1.2015.

http://www.lskl.fi/files/1799/Hatkassa_final.pdf

Lappi-Seppälä, Tapio & Niemi, Hannu 2014. Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Lapsen oikeuksien sopimus 2015. Viitattu 28.3.2015. [https://www.unicef.fi/lapsen-](https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/)

[oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/](https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/)

Lastensuojelulaki 2015. Viitattu 24.4.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>

Lindman, Satu:2013. Häpeä ja seksuaalisen väkivallan historia 29.10.2013. Turku:

Häpeä ja seksuaalinen väkivalta Turun seksuaaliväkivallan ehkäisy –työryhmän koulutuspäivä.

Moilanen, Teemu & Ojasalo, Katri & Ritalahti, Jarmo 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Kolmas uudistettu painos 2014. Helsinki: Sanoma pro.

Nuorten Exit 2014. Tietoa meistä. Viitattu 10.12.2014. <http://www.exithanke.fi/tietoa-meista/>

Pelastakaa lapset 2011. Suojele minua kaikelta. Tietoa internetin ja digitaalisen median osuudesta lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön lasten kanssa ja heidän hyväkseen toimiville ammattilaisille. Viitattu 19.3.2015. https://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/f3767d0582e84fa50beff8628eb19d77/1429771214/application/pdf/719348/PeLa_SHK_esite_webFINAL.pdf

Priebe, Gisela & Svedin, Carl-Göran 2013. Unga sex och internet. Viitattu 28.1.2015. <http://www.mucf.se/sites/default/files/presentation-svedin-unga-sex-natet.pdf>

PRO-tukipiste 2000. Peruskartoitus pääkaupunkiseudun prostituuttilanteesta ja palveluiden kehittämistarpeesta. Viitattu 6.8.2014. <http://pro-tukipiste.fi/uploads/media/Asiakaskartoitus.pdf>

Rikollisuustilanne 2013. Taulukko1. Poliisiin tietoon tulleet seksuaalirikokset vuosina 2004-2013. Optula. Viitattu 27.4.2015 <http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/rikollisuustilanne/yjOzfanzL/Liitetaulukot.pdf>

Rikoskomisario Kimmo Hyvärinen 2015. Poliisi epäilee: Keski-ikäinen mies käytti seksuaalisesti hyväkseen 30:tä poikaa Tuusulassa. Viitattu 23.4.2015 <http://www.hs.fi/kaupunki/a1305948558329>

Rikoslaki 20.luku seksuaalirikoksista. Viitattu 22.1.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L17>

Rikosyliikonstaapeli : 2015. Anonyymi sähköpostihaastattelu 21.1.2015. Helsinki. Salmi, Venla 2012. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 113. Helsinki: Hakapaino.

Susineva, Anni 2014. Nuoret päihteet ja seksuaalinen kaltoinkohtelu. Tiimi päihde-työn erikoislehti 4/2014, 13-14.

Seksuaalisuuden portaat 2015. Väestöliitto. Viitattu 28.4.2015. http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudes-ta/ammattilaiset/tyokalupakki/valineita_nuoren_kohtaamiseen/seksuaalisuuden_portaat/

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lastensuojelun käsikirja - lastensuojeluilmoitus. Viitattu 20.4.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun->

[kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus](#)

Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015. Taulukko 2. Huolen vyöhykkeet. Viitattu 27.4.2015

http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet

The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality 2007. NOVA – Norwegian Social Research. Viitattu 5.2.2015. http://www.nova.no/asset/2812/1/2812_1.pdf

Tuominen, Mia:2015. Rikoskomisario, Itä-Uudenmaan poliisilaitos. Sähköpostihaastattelu 4.2.2015. Helsinki.

Tyttö 14, Helsinki. Nuoret kertovat mitä heille on tarjottu. Viitattu 24.4.2015.

<http://www.hs.fi/kaupunki/a1406432387100?ref=hs-art-artikkeli>

Ungdomsstyrelsen 2009. Se mig. Unga om sex och internet. Viitattu 28.1.2015.

http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/se-mig-unga-om-sex-och-internet.pdf

Valasti, Heidi:2013. Häpeä seksuaalista väkivaltaa kokeneen näkökulmasta 29.10.2013. Turku: Häpeä ja seksuaalinen väkivalta Turun seksuaaliväkivallan ehkäisy –työryhmän koulutuspäivä.

Vehkalahti, Kimmo 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Vammala: Tammi.

Vuorelainen, Anna 2013. Tavisnuoria vai laitoslapsia? Teini-ikäiset ja vastikkeellinen seksi pääkaupunkiseudulla. Oikeustieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto. Pro gradu- tutkielma.

Väestöliiton asiantuntija 2015. Asiantuntijahaastattelu. 19.1.2015. Helsinki.

Väestöliitto 2015. Seksuaalikasvatus. Viitattu 20.4.2015.

<http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tietopankki/seksuaalikasvatus/>

Vähämaa, Heidi 2013. Seksuaalinen kaltoinkohtelu ja vastikkeellinen seksi

Miten sosiaalialan ammattilaisen tulisi kohdata nuori? Sosiaalialan koulutusohjelma. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012. Viitattu 28.4.2015.

http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf

LIITTEET

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Webropol- kysely

1. Oletko kohdannut työssäsi nuorta, jolla on kokemuksia vastikkeellisesta seksistä?

Kyllä, en, epäily on herännyt

2. Ovatko vastikkeellisen seksin parissa olleet nuoret olleet

Tyttöjä, poikia, molempia

3. Miten asia tuli ilmi?

Nuori kertoi, toiselta nuorelta, viranomaiselta, muuten miten?

4. Minkä syiden epäilet olevan nuoren vastikkeellisen seksin kokemusten taustalla?

Painostus tai kiristäminen, päihdeongelma, rahattomuus, kokeilun halu, epätaasa-arvoinen seurustelusuhde, muu mikä?

5. Oletko saanut opinnoissa riittävät valmiudet kohdata vastikkeellisen seksin kokemuksia omaava nuori?

Kyllä, en, en osaa sanoa

6. Toivoisitko, että koulutuksessa käsiteltäisiin vastikkeellisen seksin teemaa?

Kyllä, en, en osaa sanoa

7. Koetko, että sinulla on valmiuksia kohdata nuori, jolla on vastikkeellisen seksin kokemuksia?

Kyllä, ei, en osaa sanoa

8. Onko työpaikallasi toimintamallia miten vastikkeellisen seksin epäilyssä toimitaan?

Kyllä, ei, en tiedä

9. Millaista lisätietoa tarvitsisit vastikkeellisesta seksistä ammattitaitosi kehittämiseksi?

10. Tunnetko rikoslain vastikkeellisen seksin osalta?

Kyllä, en

11. Koetko, että aiheesta on haasteellista keskustella nuorten kanssa? Jos on, niin miksi?

Avoin vastaus

12. Onko sinulla ollut tilanteita vastikkeelliseen seksiin liittyen, jolloin et ole tiennyt miten toimia?

Kyllä, ei

13. Jos vastasit kyllä, niin millaisia?

Avoin vastaus

14. Tiedätkö mistä voit saada konsultaatioapua haastavissa asiakastilanteissa vastikkeelliseen seksiin liittyen?

Kyllä, en

15. Mikä olisi mielestäsi paras keino ehkäistä vastikkeellista seksiä?

Avoin vastaus

16. Onko Nuorten Exit teille tuttu?

Kyllä, ei

17. Mihin vastikkeellisen seksin ennaltaehkäisemiseksi toimivan järjestötoimijan tulisi mielestäsi kiinnittää huomiota?

Avoin vastaus

Väestöliiton asiantuntijan haastattelukysymykset:

1. Miten puhun vastikkeellisen seksin epäilystä nuorelle häntä kunnioittavalla tavalla?

2. Mikä yhdistää vastikkeellisen seksin kokemuksia omaavia nuoria? Vai onko yhdistäviä tekijöitä mielestäsi olemassa?

3. Mitkä tilanteet voivat johtaa nuorta ajautumaan vastikkeellisen seksin kokemuksiin?

4. Jos työntekijä saa tietää nuoren olevan vastikkeellisen seksin piirissä, niin mitä työntekijän ilmoitusvelvollisuus tarkalleen ottaen tarkoittaa? Entä jos nuori kieltää kertomasta kenellekään?

5. Tiedätkö tilanteita, jossa ammattilaiset eivät ole uskaltaneet puuttua vastikkeellisen seksin kokemuksiin, vaikka nuori on niistä kertonut. Mitä neuvoja haluat antaa nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille?

6. Miten tulee toimia, jos nuori ei halua keskustella vastikkeellisesta seksistä työntekijän kanssa?

7. Mitä haluat sanoa nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille? Tuleeko mieleesi joitain käytännön vinkkejä työyhteisöjen tueksi?

Tuominen, Mia. Poliisin sähköpostihaastattelu

1. Jos ammattilaisella herää epäily nuoren olevan vastikkeellisen seksin piirissä, niin mitä ilmoitusvelvollisuus käytännössä tarkoittaa. Mihin tulee olla yhteydessä? Kenen tulee ilmoittaa asiasta? Kuinka kiire ilmoittamisella on? Tuleeko esimieheltä kysyä ensin "lupa" olla yhteydessä poliisiin? Vai riittääkö esimerkiksi sijoitetun nuoren sosiaalityöntekijälle ilmoittaminen?
2. Kertoisitteko miten rikosprosessi lähtee etenemään, kun epäily vastikkeellisesta seksistä herää?
3. Näkyykö työssänne jotain erityispiirteitä vastikkeelliseen seksiin liittyen, joiden tiedostaminen olisi nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten hyvä tietää?
4. Voiko poliisilta kysyä konsultaatioapua epäselvissä asiakastilanteissa? Mihin tulee olla yhteydessä? Onko työntekijän silloin esiinnyttävä omalla nimellä?
5. Mitä terveisiä haluaisitte kertoa nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille, jotka mahdollisesti kohtaavat työssään vastikkeellisen seksin kokemuksia omaavia nuoria?
6. Esimerkkitapaus: Lastensuojelulaitoksessa työskentelevien ammattilaisten tiedossa on, että kolme laitoksen nuorta, iältään 14-17-vuotiaita yöpyvät hatkareissujen aikana 25-vuotiaan miehen luona, joka tarjoaa heille alkoholia ja muita päihteitä. On vahva epäily, että mies hyväksikäyttää päihtyneitä nuoria. Nuorten mielestä henkilö on yhden nuorista poikaystävä.
Onko tapahtunut rikos? Miten ammattilaisten tulisi tilanteessa toimia? Entä jos miehen henkilöllisyys ei ole tiedossa?

Rikosylikonstaapeli. Anonyymi sähköpostihaastattelu

1. Mistä johtuu seksuaalipalvelujen ostaminen -rikosnimikkeen vähäisyys tuomituissa?
2. Miten rikosprosessi etenee, kun epäily nuoren vastikkeellisesta seksistä herää?
3. Mikä on paras keino ennaltaehkäistä nuoren vastikkeellista seksiä?